

37. Országos Tudományos Diákköri Konferencia

Állam- és Jogtudományi Szekció

Budapest, 2025. március 24–26.

Rendező intézmény:

Károli Gáspár Református Egyetem

Állam- és Jogtudományi Kar

Állam- és Jog-
tudományi Szekció

A propaganda játéka: a gyűlölet rulett

Kézirat lezárásának dátuma:

2024/11/04

Tartalomjegyzék

Tartalomjegyzék	2
1. A propaganda és a gyűlölet-bűncselekmények közös metszete: a dehumanizáció	4
<i>1.1. A gyűlölet-bűncselekmények elméleti alapja</i>	<i>4</i>
<i>1.2. A gyűlölet-bűncselekmények mögött: előítélet és kategorizáció</i>	<i>6</i>
<i>1.3. Propaganda</i>	<i>10</i>
<i>1.4. Populizmus</i>	<i>12</i>
2. A gyűlölet-bűncselekmények elleni fellépéssel szemben támasztott nemzetközi kötelezettségek	18
3. A propaganda és a gyűlölet-bűncselekmények Magyarországon	20
<i>3.1. Propaganda Magyarországon</i>	<i>20</i>
<i>3.2. Gyűlölet-bűncselekmény Magyarországon</i>	<i>23</i>
<i>3.3. A védett tulajdonság</i>	<i>24</i>
<i>3.4. Gyűlölet rulett</i>	<i>26</i>
<i>3.5. Kodifikációs nehézségek.....</i>	<i>28</i>
4. Egy jogeset mint illusztráció.....	31
5. Konklúzió	34
Irodalomjegyzék	36

„De akadtak a nép körében hamis próféták is, ahogy a ti körötökben is föllépnek majd hamis tanítók (...) Sokan követik majd őket erkölcstelenségükben (...) Kapzsiságukban megkísérlik, hogy hízalgő szavakkal becsapjanak majd titeket.”¹

Joseph Shumpeter erősen bírálta a klasszikus demokrácia azon elképzelését, hogy az egyének tisztán racionális alapon, külső befolyásoktól függetlenül alakítják ki a véleményüket. Szerinte az egyéni akaratot számos tényező, köztük a propaganda és különféle impulzusok befolyásolják. Schumpeter az egyéni akarat megnyilvánulásának két területét különbözteti meg: az egyik egy szűkebb szféra – ahol az egyén a magán- és családélete miatt közvetlen tapasztalatokkal rendelkezik –, a másik a tágabb szféra, amelyhez Schumpeter a politikai véleményeket sorolja. A tágabb szférában az egyénnek kevesebb ráhatása van arra, hogy milyen információk birtokába jut, ezért a véleményét sem tudja megalapozottan kialakítani, mivel gyakran ellentmondásos információkkal rendelkezik, amelyekhez javarészt közvetítőkön keresztül jut, mint például a média, vagy a sajtó.²

Le Bon pszichológiai elmélete szerint csökkenti az egyén felelősségérzetét az, ha az általa kifejezett véleményt egy csoport támogatja.³ Az elmélet alapján feltételezhetjük, hogy a propagandával terjesztett értékrendek internalizálódása csökkentheti az egyének személyes felelősségérzetét. Le Bon nem csupán az én kutatásomnak kiemelkedő alakja, hanem a második világháború idején, ha egyetlen könyvet kellene megemlíteni, amely Hitlertől kezdve Mussolinitől át egészen Sztálinig fontos elméleti alapot adott a tömeg manipulálásra az pont az ő könyve volt, amely a *Tömegek Lélektana* címet viseli.⁴

Dolgozatomban azt vizsgálom, hogy a propaganda milyen mértékben képes befolyásolni az egyéneknek a különböző társadalmi csoportokról alkotott percepcióit, és hogy ez a percepcióváltozás hogyan korrelál a gyűlölet-bűncselekmények elkövetésének valószínűségével. Arra a kérdésre keresem a választ, hogy a gyűlölet-bűncselekmény elkövetője érezheti-e úgy, hogy cselekményének legitim forrása egy hatalommal felruházott szerv közvetített üzenete. Hipotézisem szerint a propaganda előítéletformáló hatásával képes

¹ Biblia, Péter II. levele 2. fejezet: tévtanítók

² Körösnéyi, A. (2019) *Manipuláció és demokrácia*. Politikaelméleti tanulmányok Budapest, Gondolat 195-200.o

³ Körösnéyi A., i.m

⁴ R., Bregman (2020) *Emberiség - Mégis jobbak lennénk, mint hittük?*, HVG Kiadó Zrt. 11.o

gyűlölet-bűncselekményre felhívni. A felvetett kérdések a gyűlölet-bűncselekmények elleni küzdelem szempontjából kiemelt jelentőségűek, hiszen például a „vendégmunkás-bűnözés”⁵ és „cigánybűnözés” mint politikai eszközként használt, de kriminológiailag megalapozatlan fogalmak⁶ által erősített előítéletek közvetlen összefüggésben állhatnak a gyűlölet-bűncselekmények elkövetésének motivációival. A propaganda által generált előítéletek súlyos társadalmi következményekkel járnak, hiszen a kirekesztett csoportok elleni erőszakot legitimálják, és a társadalmi kohéziót veszélyeztetik. A dolgozat mesterséges intelligencia használata nélkül, teljes mértékben az általam feldolgozott szakirodalmat és a saját álláspontomat tükrözi. A dolgozat strukturált felépítése érdekében először a gyűlölet-bűncselekmények és a propaganda elméleti alapjait, azt követően a gyűlölet-bűncselekmények elleni fellépéssel szemben támasztott nemzetközi kötelezettségeket tekintem át, végezetül pedig a hazai gyakorlat bemutatására kerül sor. A szakirodalom feldolgozását követően egy esettel illusztrálom az általam kifejtettek gyakorlati érvényesülését.

1. A propaganda és a gyűlölet-bűncselekmények közös metszete: a dehumanizáció

1.1. A gyűlölet-bűncselekmények elméleti alapja

A dolgozatban a gyűlölet-bűncselekmény fogalmát az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet (EBESZ) Demokratikus Intézmények és Emberi Jogok Hivatala (ODIHR) által adott, széles körben elfogadott definíció alapján értelmezem, amely szerint, gyűlölet-bűncselekmény:

„A) minden olyan bűncselekmény, ideértve a személy vagy vagyon elleni bűncselekményeket, ahol a bűncselekmény áldozatának, helyszínének vagy tárgyának kiválasztása mögött ezen áldozatok, helyszínek vagy tárgyak B pontban meghatározott csoporthoz való vélt vagy valós tartozása, e csoporthoz fűződő kapcsolata, vagy e csoport számára nyújtott támogatása áll;

B) egy csoport bármely olyan tulajdonságon alapulhat, amelyben a csoport tagjai osztoznak, így például a tagok vélt vagy valós faji hovatartozása, nemzeti vagy etnikai származása, nyelve, bőrszíne, vallása, neme, kora, értelmi vagy testi fogyatékosága, szexuális irányultsága vagy más hasonló tulajdonsága”⁷

A gyűlölet-bűncselekmények megkülönböztető jegye, hogy az alapbűncselekmény elkövetését az áldozat egy társadalmilag marginalizált csoportba való tartozása miatti előítélet motiválja. A

⁵ <https://telex.hu/komplex/2024/10/13/vendegmunkasok-akkumulatorgyarak-magyarorszag-tarsadalmi-hatasok>

⁶ <https://24.hu/belfold/2023/09/22/ciganybunozes-kriminologia-mi-hazank-toroczaki-laszlo/>

⁷ Dombos, 2013, elhangzott: A Magyar Tudományos Akadémia IX. Osztály Állam- és Jogtudományi Bizottság Rendészeti Albizottsága ülésén

bűncselekmény elkövetésének mozgatórugója tehát egy csoporttal szembeni előítélet, ezért számos esetben a gyűlölet-bűncselekmény mellett használandó fogalom az „előítélet bűncselekmény” (*bias crime*). A hétköznapi bűncselekményektől eltérően a gyűlölet-bűncselekmények három szinten érvényesülő hatása miatt igényelnek erőteljesebb fellépést: az ilyen típusú bűncselekmények a közvetlen áldozatra, az áldozat csoportjára és az egész társadalomra hatással vannak.⁸

A gyűlölet-bűncselekmény annyiban lehet megtévesztő fogalom, hogy a gyűlölet ebben a kontextusban nem az általános, mindennapi értelemben használt negatív jelentéssel bír, hanem az előítélet szociálpszichológiai jelenségéhez kötődik. A gyűlölet-bűncselekményként való megítéléshez azonban nem szükséges, hogy az előítélet gyűlöletbe manifesztálódjon, elég, ha az általános negatív attitűdként jelenik meg a célcsoport tagjaival szemben.⁹ A gyűlölet-bűncselekmények központi elemének tekintett előítélet motivációt Krémer Ferenc vitatja, álláspontja szerint a gyűlölet-bűncselekmények mögött nem az előítéletnek, hanem a társadalmi gyűlöletnek kell állnia. Krémer Ferenc olvasatában az előítélet a társadalmi hierarchiát alakító tényező, amely alapján a társadalom egy olyan közös valóságot hoz létre, amelyben minden társadalmat alkotó csoport a hierarchia valamely szintjén elhelyezkedik. Ahhoz, hogy a társadalomban különböző csoportok képződjének szükséges, hogy az előítélet kialakítsa a különbözőséget, amely alapján a csoportok szerveződnek. Krémer Ferenc szerint meg kell különböztetni az előítéletet a társadalmi gyűlölettől. Az előbbi a csoportidentitást kialakító funkcióval rendelkezik, vagyis azzal a céllal írható le, hogy célcsoportokat a hierarchia legaljára kívánja szorítani. Szerinte az előítélet megfelelő alap a diszkriminációhoz, de nem megfelelő a gyűlölet-bűncselekményekhez, mivel célja csupán az uralkodás és az elnyomás a célcsoporttal szemben. Az előítélettől eltérően a tömeges gyűlölet olyan ellenségképet alakít ki a csoporttal szemben, amely fenyegeti a privilegizált társadalmat.¹⁰

Krémer Ferenc lényegében az előítélet impulzívabb megjelenésének tekinti a társadalmi gyűlöletet, azonban a társadalmi gyűlölet alapja szintén az előítélet, ilyen módon véleményem szerint a gyűlölet-bűncselekményeknek végső soron mégiscsak az előítélet a motivációja. Krémer Ferenc álláspontja inkább azt erősíti, hogy a tömeges gyűlölet létrehozható a társadalomban jelenlévő előítélet felerősítésével. Ezen véleményemet erősíti az is, hogy a

⁸ Bayer, J., Bárd P. (2020). *Hate speech and hate crime in the EU and the evaluation of online content regulation approaches*. Policy Department for Citizens' Rights and Constitutional Affairs Directorate-General for Internal Policies 23.o

⁹ Pap A. L in: Barabás A. T (Szerk), 2023

¹⁰ Krémer, F. (2013), *A társadalmi gyűlölet és a gyűlölet-bűncselekmények kezelése*, Belügyi Szemle, 20-35

tömeges gyűlölet gyakran olyan csoportot azonosít ellenségként, amelyet a társadalmi többség fenyegetésként érzékel. Krémer Ferenc álláspontját továbbgondolva, a propaganda ellenségképgyártó funkciója kialakítja a tömeges gyűlöletet, mivel a kisebbséggel szemben félelmet generál a többségi társadalomban, és erre a félelemre reagál a többségi társadalom.

Úgy vélem, hogy a gyűlölet-bűncselekmények tekintetében az indíték – legyen az előítélet vagy tömeges gyűlölet – másodlagos jelentőségű, mivel az elítélendő magatartás az alapbűncselekmény, a szigorúbb megítélés az előítéletből fakad.¹¹ Alapbűncselekmény nélkül az előítélet önmagában nem büntetendő, példának említhető a diszkrimináció, illetve a gyűlöletbeszéd. Az előbbi tekintetében az adott csoport tagjai meghatározott védett tulajdonságuk miatt részesülnek kedvezőtlenebb bánásmódban, az utóbbi tekintetében pedig a beszéd önmagában nem valósít meg bűncselekményt, sőt alkotmányos védelem alá eső magatartásról beszélünk. Azonban mind a diszkrimináció, mind a gyűlöletbeszéd lépcsőfok lehet a gyűlölet-bűncselekményhez vezető úton.¹²

1.2. A gyűlölet-bűncselekmények mögött: előítélet és kategorizáció

A 20. század elején még a fehér faj felsőbbrendűségét magától értetődőnek tartották, azonban a 20. század vége felé közeledve egyre jobban előtérbe került a diszkrimináció jogi szabályozásának igénye.¹³ Az előítéletből fakadó cselekményekkel szembeni fellépés nemzetközi jogi kötelezettségből fakadó elvárás, amely arra törekszik, hogy az előítélettől fűtött társadalmi ellenséges viszonyokat felszámolja. Piotr Godzisz¹⁴ paradoxona szerint, olyan országok is bevezették az előítéletes indíttatású erőszakos cselekmények súlyosabb megítélését, amelyeket a legmagasabb szintű előítéletességgel lehet összefüggésbe hozni. Ez a paradoxon arra vezethető vissza, hogy az előítéletek felszámolására a jogi szabályozás önmagában nem elegendő, mivel gyakran csupán nemzetközi nyomásnak a terméke egy-egy ilyen jellegű antidiszkriminációs szabályozás. A jogi szabályozás mellett szükséges, hogy a társadalomban megtörténjen egy szemléletformálás, amely a társadalmi befogadóképességre ösztönöz. Az előítélet önmagában nem alkalmas arra, hogy védett jogi tárgyként megragadható legyen, legalábbis Filó Mihály vitatja az olyan tényállások büntetőjogi megközelítését, melyek védett jogi tárgya kizárólag moralitáson alapul. Amikor egy cselekmény mögött mélyen gyökerező ideológiai meggyőződés áll, a büntetőjogi szankciók nem feltétlenül képesek megszüntetni az

¹¹ Bayer, Bárd (2020) i.m 22.

¹² Lásd erről az előítélet alcímben kifejtett Allport-i skálát.

¹³ Gárdos, J., (2020) ELŐÍTÉLET-KUTATÁSOK. In Szociológiai Szemle 2020/1. 43

¹⁴ P., Godzisz (2019) The Europeanization of anti-LGBT hate crime laws in the Western Balkans In Crime Law and Social Change 7-10

okokat, amelyek az adott cselekmény elkövetéséhez vezettek. Sőt, a büntetőjogi eljárás és a büntetés kiszabása egyes esetekben akár ellenkező hatást is kiválthat. Az elkövető a büntetést áldozatként élheti meg, és ezáltal megerősödhet benne az a meggyőződés, hogy igazságtalanul üldözik egy olyan cselekmény miatt, amely pusztán az ő morális meggyőződéséből fakad. A hasonló ideológiai nézeteket vallók körében a büntetés akár hősi tette is válhat, ami inspirációként is hathat a társadalom többi tagjára.¹⁵ A gyűlölet-bűncselekmények moralitáson alapuló megközelítését érdemes bűncselekménytípusonként eltérően kezelni, hiszen például a – Filó Mihály által is példaként felhozott – holokauszttagadás, valamint a kommunista rendszer bűneinek tagadása tekintetében áll fenn probléma a védett jogi tárgy tekintetében. A jogalkotó erőteljesebb fellépését tükrözi az, ha az alaphűncselekményeken túl a gyűlölet-bűncselekmények esetében az előítéletet külön nevesíti. Az előítélettel szembeni határozottabb fellépés igényének oka, hogy az előítélet képes felszínre hozni olyan elnyomást támogató incidenseket, amelyek az emberi méltóság kérdéskörét vetik fel, ezért jelen alcím további részében áttekintem, hogy az előítéletek milyen módon vezethetnek gyűlölet-bűncselekményekhez.¹⁶

Gordon W. Allport szerint az attitűdök intenzitása befolyásolja a viselkedést. Minél erősebb egy negatív attitűd, annál valószínűbb, hogy az egyén nyíltan kifejezi ellenszenvét. Az attitűdök intenzitását megkísérli egy skálán rendszerezni az enyhébbtől a súlyosabb kategóriák felé. A legenyhébb fokozat a szóbeli előítéletesség, amely egyszerű vélemény kifejezésben megragad és azontúl nagyon kevés esetben rugaszkodik. A második lépcsőfok az elkerülés, amely nevéből adódóan azt feltételezi, hogy az előítéletes egyén az előítéletben részesített csoport tagjait kerüli. A harmadik eset a hátrányos megkülönböztetés, amely olyan aktív magatartást feltételez, amellyel az érintett személy egy meghatározott csoporthoz való tartozása miatt hátrányosabb helyzetbe kerül, mint a vele hasonló helyzetben lévő olyan személyek, akik nem tartoznak egy védett tulajdonsággal rendelkező csoporthoz. A negyedik esetben már megjelenik a fizikai erőszak, melyet Allport a testi erőszak elnevezéssel látott el, amely már megvalósíthat gyűlölet-bűncselekményt azzal, hogy az előítéletes attitűd erőszakba torkollik. Az ötödik és egyben legsúlyosabb szintje az előítéletnek a kiirtás, amelyek körébe olyan tényállások tartoznak, mint például a Hitler által alkalmazott népirtás is. Fontos felismerni, hogy az előítélet csak a lépcső első foka és ez a lépcső a szoros értelemben vett gyűlölet-bűncselekményekhez vezet, és csak a megfelelő társadalmi értékítélet közvetítése képes megfékezni a felfelé vezető utat.

¹⁵ <https://arsboni.hu/nem-szabad-tul-sokat-varni-a-buntetojogtol/>

¹⁶ <https://arsboni.hu/nem-szabad-tul-sokat-varni-a-buntetojogtol/>

Hitler példa lehet arra, hogy az előítéleteket hogyan lehet előmozdítani és vezérelni a lépcsőfokokon. Az előítéletek intenzitása egyénenként eltérő lehet és sok esetben a szóbeli előítéletelességen túl nem is terjed, azonban az előítélet meglete elegendő hozzávaló ahhoz, hogy fellépjünk a következő lépcsőfokra, különösen akkor, ha a társadalmi körülmények ezt támogatják. Allport előítéletelességi skálája szerint elemezve a náci Németországot, megállapítható, hogy a náci propaganda Hitler szóbeli előítéletelességétől a német nép által alkalmazott zsidókkal szembeni fizikai erőszakig fokozatosan eszkalálódott. A náci propaganda által szisztematikusan felépített antiszemita ideológia előítéletként építette be a társadalomba a zsidók bűnbakként való kezelését, ez pedig hatékonyan előkészítette a terepet a zsidók elleni atrocitásokhoz, végül pedig a tragikus következményekhez.¹⁷

A kollektív nárcizmus eszmerendszere szükségessé teszi, hogy a saját csoport a többi csoporttal szemben kivételes és különleges formában tűnjön fel.¹⁸ Az ember hajlamos olyan környezetet teremteni magának, amelyben jól érzi magát. Ez azt jelenti, hogy olyan emberekkel veszi körül magát, akikkel hasonlóak a véleményei, szokásai, és akikkel könnyen megtalálja a közös hangot. Ez a természetes emberi hajlam a hasonlóság iránt a társadalmi élet minden területén megfigyelhető. Az emberi identitás egyik alapvető jellemzője, hogy kategorizálással megkülönbözteti a saját csoportot a többi csoporttól. Ez a „mi” és „ők” megkülönböztetés formálja az egyéni identitást azáltal, hogy a saját csoportban uralkodó nézeteket a csoport tagjai magukévá gondolják – akkor is, ha például a csoport egyik tagja nem rendelkezik olyan mértékű előítélettel, amellyel a csoport többi tagja. Ezt a mechanizmust nevezzük jelen esetben alkalmazkodásnak. Alkalmazkodunk a saját csoportunkhoz azért, hogy ne legyünk különbözők. Hiszen pont a különbözőség alakítja ki a csoportokat. Az identitás formáló hatás mellett, a kategorizáció a társadalmi viszonyok kialakításában is fontos szerepet játszik azáltal, hogy meghúzza a határokat a csoportok között, és kijelöli a társadalmi hierarchiában magasabb szinten elhelyezkedő csoportot.¹⁹ Az etnocentrizmus a saját csoportot a többi csoporthoz képest előnyben részesíti és favorizálja, sztereotípiákat és előítéleteket alakít ki a többi csoportról annak érdekében, hogy a saját csoport kedvezőbb színben tűnjön fel. Ez az *ingroup favoritism* természetes velejárója a kategorizációnak. A csoportok közötti viszonyt azonban nem csak a kulturális, nyelvi különbségek alakítják, sőt valójában az előítéletet nem feltétlenül alapozza

¹⁷ G. W. Allport (1977) Az előítélet, Budapest: Gondolat 47-49

¹⁸ Lantos, D., & Forgas, J. P. (2021). The role of collective narcissism in populist attitudes and the collapse of democracy in Hungary. *Journal of Theoretical Social Psychology*, 5(2), 65–78.

¹⁹ Bindorffer, Gy. (2006) *Sztereotipizáció az interetnikus kapcsolatokban*. In Bakó, B., Papp, R., Szarka, L. Mindennapi Előítéletek (pp: 9-36.). Budapest: Balassi Kiadó 9

meg a különbözőség felismerése, sokkal inkább szükséges az előítélet megszilárdításához egy társadalmi, gazdasági vagy éppen politikai stimuláció, amely kiragad és felnagyít egy adott sztereotípiát.²⁰

A védett tulajdonságok létezése már önmagában feltételezi azt, hogy a társadalomban identitásvédő csoportok képződnek, melyet számos elméleti megközelítéssel lehetne feltérképezni, azonban a téma részletes feldolgozása a dolgozat kereteit meghaladja, mégis röviden érdemesnek tartom megemlíteni, hiszen a csoportok közötti viszonyrendszer az előítéletek indikátoraként szolgál. Számos elmélet alakult ki a csoportközi viszonyok megértése érdekében, azonban ezekben mind közös nevező az, hogy legalább két egymástól eltérő csoportnak kell léteznie ahhoz, hogy a kettő között ellentét alakuljon ki. A rendelkezésre álló elméletek közül Allport *ingroup-outgroup* kategorizációs elméletét veszem alapul. Allport részletesen taglalja az előítélet és az ahhoz kapcsolódó attitűdök rendszerét. Allport szerint „*az előítélet valamely személlyel szemben érzett idegenkedő vagy ellenséges attitűd, melynek alapja pusztán annyiban van, hogy az illető személy egy adott csoporthoz tartozik, és ennek következtében feltételezik róla, hogy a csoportnak tulajdonított negatív tulajdonságokkal ő is rendelkezik.*”²¹ Allport szerint az emberek csekély része képes teljesen magába fojtani az előítélethez párosuló negatív attitűdöt, az valamikor és valamilyen formában a felszínre tör, akár diszkriminatív vagy akár erőszakos cselekmény formájában.²² Allport úgy fogalmaz, hogy „*a legtöbb ugatás nem vezet harapáshoz, sosincs harapás előzetes csaholás nélkül.*”²³ Ahhoz, hogy a szóbeli előítéletestől eljussunk a fizikai előítéleteességig számos külső tényezőnek kell befolyásolnia a társadalomban jelen lévő frusztrációt. Ezeket a tényezőket Allport a következők szerint állapítja meg: először is, szükséges, hogy egy kategorikus előítélet uralkodjon a társadalomban, ehhez a kategorikus előítélethez társul egy hosszabb időn át felhánytorgató magatartás, amely a kiszemelt csoport ellen irányul. A társadalomban az előítélet egyre inkább fokozódik, és diszkriminatív cselekedetekhez vezet. Különböző társadalmi problémákat a diszkriminációval illetett csoporthoz társítanak, például a munkanélküliség, háborús korlátozások, vagy éppen a bűnözés. A problémák és az előítéletek olyan hosszú időn át uralkodnak a társadalomban, hogy az emberek már képtelenek uralkodni a saját érzéseiken és robbanásszerűen kitörnek. Az elégedetlenségüket szervezett formába tömörítik. Ha ugyanazokat a nézeteket valló egyének szervezetbe tömörülnek, akkor gyengül a

²⁰ Bindorffer, i.m, 18

²¹ Allport, i.m, 38

²² Allport, i.m, 47

²³ Allport, i.m, 108

felelősségérzet, az egyének bátrabbak lesznek, és felhatalmazva érzik magukat az erőszakos cselekményre. Az eltorzult felelősségérzetet tovább gyengíti egy áldozatként kiválasztott csoport általi negatív eseményként feltüntetett rémhír, ezzel pedig a „betelik a pohár” státuszába jutunk, ahol, ha több személy egyidejűleg felhevült, indulatokkal teli állapotban juttatja érvényre az előítéletét, az indíték ilyenkor fokozódik és könnyebbé válik az érzések erőszakban történő levezetése.²⁴ A külső tényezők között megjelenő, negatív eseményként feltüntetett rémhírek gyűlölet-bűncselekmények alakulására gyakorolt hatásának vizsgálatát a propaganda témakörén belül kívánom részletesebben elemezni.

1.3. Propaganda

„...a propaganda, szűkebb értelemben a politikai propaganda, célja a közösség ideológiai-politikai ismereteinek állandó bővítése, meggyőző és politikailag motivált nevelése, célja továbbá hatni az emberek tudatára és érzelmeire, annak érdekében, hogy magukévá tegyék az adott korszakban fellelhető s egymással gyakran harcban álló ideológiák valamelyikét, kialakítsák a neki megfelelő magatartási-viselkedési normákat, és azok értelmében cselekedjenek.”²⁵

A propaganda és a gyűlölet-bűncselekmények közötti kapcsolat feltárásának első lépése a propaganda fogalmának pontos körülhatárolása. A fogalom történeti alakulásától kezdve egészen a kortárs társadalmakban betöltött szerepéig számos árnyalattal bír, amelyek mind hozzájárulhatnak a gyűlölet-bűncselekmények hátterének megértéséhez. A meggyőzés művészete évezredek óta része a társadalomnak, gyökerei az ókori Athén demokráciájához vezethető vissza, ahol a retorika központi szerepet játszott a politikai életben. Azóta a propaganda számos társadalmi és történelmi kontextusban jelent meg, és alkalmazkodott a változó körülményekhez, de alapvető célja – a közvélemény befolyásolása – mindig ugyanaz maradt. A 17. században XV. Gergely pápa a „*Sacra Congregatio de Propaganda Fide*” létrehozásával új fejezetet nyitott a katolikus egyház kommunikációs stratégiájában. Az intézmény célja az volt, hogy a katolikus hit terjesztését szervezetten, tudatosan alkalmazott

²⁴ Allport, i.m, 110-114

²⁵ Gáll, J., (1982) A politikai propaganda funkcióiról In Korunk, XLI. évfolyam, 161-165

kommunikációs módszerekkel erősítse, ezzel megalapozva a modern propaganda számos későbbi eszközének és technikájának kialakulását.²⁶

A náci propaganda egyik fontos elméleti alapja Le Bon francia szociálpszichológus tömeglélektanról szóló műve volt. Le Bon szerint a tömegben az egyén elveszíti egyéniségét, és hajlamos az érzelmek és az ösztönök diktálta cselekedetekre. Ezt az elvet Adolf Hitler is átvette a Mein Kampf című művében, amelyet Révész Béla az alábbiak szerint foglalt össze:

„Minden propagandának népszerűnek kell lennie és szellemi színvonalát a felvilágosítandó tömeg lekorlátotabb rétegének felvevő képességéhez kell szabnia. Minél nagyobb a tömeg, amelyre hatást kell gyakorolnia, annál kevésbé magas a propaganda színvonala (...) A tömeg felvevőképessége nagyon korlátozott, értelme csekély, és éppen ezért nagyon feledékeny. Így tehát minden hathatós propagandának csak néhány pontra kell szorítkoznia, s ezt a néhány pontot, néhány tételt addig kell vezényszavakban ismételtetni, amíg az utolsó is megérti ebből a szóból azt, amit akarunk”²⁷

Le Bon szociálpszichológiai szempontból közelíti meg a tömeg és az egyén közötti különbséget. Szerinte ahhoz, hogy a tömegben az egyén személyiség tudata felszívódjon és kollektív tudata alakuljon ki, szükséges, hogy a tömeget egy külső inger közös célra vagy közös érzelmre ösztönözzön.²⁸ Ez a külső inger lehet akár negatív eseményként feltüntetett rémhír, amelyre példaként említeném Hitler propagandáját.

Hitler módszeresen alkalmazta a propaganda eszközeit a tömeg manipulálására. Ennek bizonyítéka az 1933-ban létrehozott Birodalmi Közoktatási és Propagandaminisztérium, amelynek vezetésével Joseph Goebbels bízta meg. A német rezsim szisztematikus és tudatos propagandatevékenysége - amelynek középpontjában a zsidók kollektív bűnbakként való bemutatása állt - kulcsfontosságú szerepet játszott a német társadalom alakításában és a holokauszt előkészítésében.²⁹ A náci propagandaminiszter, Goebbels, úgy vélte, hogy a tömeg egyszerű, gyakran ismételt üzenetekre fogékonyabb, és ezeket tekinti igazságnak.³⁰ Hangsúlyozandó a tömeg kifejezés, amely manipulálását Le Bon a hipnotizálással hasonlította össze. Szerinte „a hipnotizált alanynál megbénul a nagy agyvelő működése és rabszolgája lesz a gerincagy minden tudattalan működésének és a hipnotizőr tetszése szerint bánik vele. Minden

²⁶ Kiss, B., (2006) Missziótól marketingig. Fejezetek a propaganda elméletétörténetéből In Médiakutató 7. évf. 1. sz. (pp: 7-20.) 7.

²⁷ Révész, B. (2001) Források a politikai pszichológia tanulmányozásához. Szeged, 81.

²⁸ G, Le Bon (1913), *A tömegeket lélektana*, Franklin-Társulat, Budapest. 18.

²⁹ Monhollen: The effect of Nazi Propaganda on Ordinary Germans 71.

³⁰ Fodor, L., Kriskó, E. (2019) A hatékony kommunikáció alapjai, Noran Libro, 456-470

érzelem és gondolat a hipnotizáló akarata szerint irányul.”³¹ A tömeg és a hipnotizált alany közötti hasonlóságot abban érdemes megragadni, hogy a hipnotizált egyén a hipnotizáló, míg a tömeg a szuggesztáló hatása alá kerül. A két jelenség közös tulajdonsága, hogy attitűdformáló hatással bír.

Arról, hogy a propaganda milyen mértékben képes befolyásolni a társadalom attitűdjét, nem csak múltbeli események tanúskodnak, hanem napjainkban is folyamatosan jelen lévő politikai eszköznek tekinthető. Az idegengyűlölet növekedéséhez hozzájárult a migrációs hullám idején folytatott migrációellenes kampány,³² amely egyesek szerint egyszerű „kormányzati tájékoztatás”, mások „propagandakampányként” jellemezték. A migrációellenes kommunikáció propagandisztikus jellegét alátámasztja az a tény, hogy a társadalom felé irányuló üzenetek közvetítése ismétlődő, egyszerű kifejezések használatával történt, amelyek célja a társadalmi félelemkeltés és az összeesküvés-elméletek terjesztése volt. A propaganda ilyen módon a társadalmi kontroll egyik olyan eszközeként funkcionál, amely a félelemkeltésen keresztül próbálja az egyéneket a kívánt irányba terelni.

Az előző fejezetben tárgyalt Allport által felvázolt folyamat jól szemlélteti, hogy a hamis hírek és a félelemkeltés az erőszakos cselekmények egyik leghatékonyabb eszköze. Észrevehető, hogy a propaganda eszköze pontosan a hamis hírek és a félelemkeltésben összpontosul. Fokozza a propaganda hatását az a megállapítás is, hogy a kategóriák közötti előítéletnek nem feltétlenül kell negatív attitűdhez társulnia. Ahhoz, hogy az előítélet diszkriminatív cselekedethez, illetve negatív attitűdhez vezessen a másik csoporttal szemben, szükséges egy hatásos politikai, gazdasági stimuláció. Ez a stimuláció felébreszti az egyéneket a tudatalatti előítéletet és fokozza azt.

1.4. Populizmus

A populizmus fogalma olyannyira komplex fogalomnak tekinthető, hogy számos tudós különböző módon próbálja meg megragadni a lényegét. A meghatározást tovább nehezíti, hogy a populizmus nem egy egységesen kezelhető jelenség, hanem számos kontextusban képes megjelenni.³³ Paul Taggart a populizmust kaméleonszerű jelenséggként írja le, amely a környezetbe való integrálódásával képes felvenni az adott korszak, ideológiai és társadalmi

³¹ Le Bon, i.m, 25

³² Bíró-Nagy, A. (2022) Orbán's political jackpot: migration and the Hungarian electorate, Journal of Ethnic and Migration Studies, Vol. 48, No. 2, 405-424

³³ Kovács, B. (2021) helyi politika és populizmus In Mándi, T., Darabos, Á. Populizmusváltozások, A Bibó István Szakkollégium kutatócsoportjának tanulmányai (pp: 132-152.). 134.

struktúra jellemzőit. Ennek következtében a populizmusnak nincs egyetlen, univerzális definíciója, hanem jelentése a történelmi és társadalmi kontextustól függően változik.³⁴

A populizmus komplexitása szempontjából fontos megemlíteni, egy a tanulmányaim során számos alkalommal megjelent vitát. A politikában a populizmus körülbelül olyan jelenséggé ragadható meg, mint a gazdaságpolitikában az állami beavatkozás igénye. Eltérő nézetek uralkodnak abban a tekintetben, hogy szükség van-e az állam beavatkozására a gazdaságban ahhoz, hogy az megfelelően működjön. Egyesek szerint a gazdaság képes regenerálódni külső hatásoktól függetlenül, mások szerint ugyanakkor állami beavatkozás szükséges a helyreállításhoz. A gazdaságpolitika a tanulmány szempontjából természetesen irreleváns, csupán ily módon szeretnék felfeztetni két különböző nézőpontot a populizmusról: Jan-Werner Müller a jobboldali populizmust negatív hangvétellel írja le, szerinte a populizmus célja, hogy a válsághelyzetekre érzelmi töltetű, egyszerűsítő megoldásokat kínáló politikai eszközökkel reagáljon, ez az eszköz gyakran neonacionalizmus, idegenellenesség és rasszizmus elemeit ötvözi. A populista diskurzust a demokratikus intézmények hanyatlásaként definiálja. Chantal Mouffe szerint a populizmus negatív megítélése hiba, szerinte a baloldali populizmus képes hatni a válságokra és egyszerre megőrizni a demokratikus intézmények funkcióját is.³⁵ A populizmus Cas Mudde szerint egy olyan kiegészítő jellegű, vékony struktúrájú fogalomként fogható fel, amelyhez szükségszerűen társul egyéb ideológia is és a kettő csak együtt nyer valós értelmet.³⁶ Ez lényegében igazolja azt, hogy a populizmus önmagában nem ragadható meg és definiálható, mivel úgy tud működni, mint például egy keretszerződés vagy éppen egy kerettörvény. Szükség van hozzá egy keretkitöltő ideológiára például demokráciára, autokráciára vagy hasonló berendezkedésre. Paul Taggart szerint a populizmus egyik kulcseleme a nép megszólítása, a nép figyelmének felhívása egy olyan jelenségre, amely a múltat idézi elő, de a jelenben már nem létezik. A népet egy olyan burokba kívánja szorítani (ez Taggart megfogalmazásában a *heartland*), amely illusztrációkra épül, de ebben az illusztrációban a nép egy egységes közeg, és mindenki, aki ezen az egységes közegen kívül van, az ellenség. Maga a *heartland* elnevezés is utal arra, hogy az emocionalizmus kerül előtérbe, függetlenül attól, hogy ez racionális vagy irracionális alapokon nyugszik. A *heartland* lényege,

³⁴ Meny, Y., & Surel, Y. (2001). *Democracies and the Populist Challenge* Palgrave Macmillan UK. (Original work published 2001, 6.

³⁵ J., P., Gagnon, E., Beausoleil, K., M., Son, C., Arguelles, P., Chalaye, and C., N., Johnston (2018) What is populism? Who is the populist? *Democratic Theory* 5(2) 7

³⁶ C. Mudde, C., R., Kaltwasser (2017) *Populism: a very short introduction* by: Oxford University Press Inc, 21

hogy a burok körül felépített képzeletbeli határon belül idegeneknek, internacionális nézeteknek nincs helye.

Mielőtt áttérnék a hazai populista politikai konstrukció aktuális helyzetére, fontosnak tartom megemlíteni Cas Mudde egyik nagyhatású, a Trento Gazdasági Fesztiválon elhangzott előadásának egy kulcsfontosságú aspektusát. Mudde rávilágított arra, hogy a populizmus negatív következményeként a liberális demokráciát képes illiberális demokráciává transzformálni, és ezt a jelenséget Orbán Viktor példáján keresztül illusztrálta.³⁷ Bár a dolgozat célja nem a hazai politikai berendezkedés értékelése, ugyanakkor a populizmus és a propaganda jelenségeinek komplexitása indokolja, hogy a kutatás során mindkét fogalom szélesebb kontextusa is a vizsgálat tárgya legyen. A magyar populista politikai rendszer azonosítása a politológusok körében is egy vitatott kérdés, például Madeleine Albright szerint a magyar populista modell a fasizmushoz hasonlítható, amelyben a gyűlölet és a nacionalizmus kap központi szerepet.³⁸ Albright könyvében arra is kitér, hogy a Közép-Keleten zajló humanitárius katasztrófát, amelynek hatására több százezer tehetetlen ember kényszerül migrációra, a propaganda olyan politikai eszközként kezeli, amely ellenségkép gyártására alkalmas. Teszi mindezt úgy, hogy egyrészt a migránsellenes kampány folyamatosan jelen van, másrészt pedig ezért a migránshullámért bűnbak kiválasztására kerül sor, amely jelen esetben az Európai Unió. Ezzel pedig a propaganda eléri, hogy mind a migránsok, mind pedig maga az EU a Taggart által bevezetett *heartlenden*, vagyis a burkon kívül ragadjanak. Kérdés az, hogy mit képes megtenni a burkon belüli ember, aki veszélyben érzi magát a propaganda által kreált ellenségképtől?

A populista diskurzus gyakran hivatkozik a „nép akaratára” mint legitim politikai hatalom forrására. Ez a narratíva különösen vonzó lehet azokban a társadalmakban, ahol a politikai elitbe és az intézményekbe vetett bizalom megingott. Hosszantartó gazdasági válságok vagy jelentős társadalmi átalakulások következtében kialakuló társadalmi feszültségek tovább erősíthetik ezt a tendenciát, mivel a lakosság egy része a populista üzenetekben megnyugtató válaszokat találhat problémáira.³⁹ Visszaautalnék a propaganda fejezet alatt már említett, de a populizmus témakörébe is megfelelően illeszkedő migrációellenes kampányra. A kormány bevándorlásra adott válaszát Bíró-Nagy András ironikus módon „*politikai lottóötösként*” determinálta. A Fidesz vezetője a migrációt teljes mértékben elutasítva, és a keresztény Európa védelmezőjének szerepét magára vállalva a hazai választók körében népszerűsége tett szert,

³⁷ <https://www.ufficiostampa.provincia.tn.it/Comunicati/Cas-Mudde-Populism-is-a-thin-centered-ideology>

³⁸ A M., Albright (2018) *Fascism: A warning* In An Imprint of HarperCollins Publisher 132.

³⁹ GÖNCZÖL, K., (2013) *A büntető populizmus és a társadalmi kirekesztettség*. In *Acta Facultatis Politico-iuridicae Universitatis Scientiarum Budapestinensis de Rolando Eötvös Nominatae*. tom. L. 2013. Budapest, 2014. 155-166.

amellyel lényegében bebiztosította magának a következő ciklust.⁴⁰ A bevándorlásellenes retorika a populizmus szavazatmaximalizáló funkciójának ékes példája, hiszen a közvélemény érzelmeit manipulálva az aktuális bűnbak elleni kemény fellépésre épít.⁴¹

A fejezet elején kifejtettem, hogy a populizmus fogalma rendkívül sokrétű, ám ezen belül a büntető populizmus külön áttekintést érdemel. Jelen áttekintés célja, hogy megvizsgáljam, hogy a közösség tagja elleni erőszak tényállása populistá hozadéknak tekinthető-e, vagy épp ellenkezőleg, azok az úgynevezett „aufklärista”⁴² jogalkotás körébe sorolhatók. A büntető populizmust Gönczöl Katalin a következőképpen fogalmazza meg:

„Büntető populizmusról akkor beszélhetünk, ha az uralkodó politikai elit a közvélemény nyomására hivatkozva a bonyolult társadalmi jelenségekre – különösen a bűnözésre és más ön- és közveszélyes deviáns magatartásokra – folyamatosan leegyszerűsítő, látványos és gyors sikereket ígérő módon reagál.”⁴³

Az idézett definíció alapján a büntető populizmus lényege, hogy a politikai elit a közvélemény által vélt problémákra – elsősorban a bűnözésre – egyszerű és látványos, de hosszútávon nem hatékony megoldásokat kínál, melyek javarészt büntetőjogi eszközökkel igyekeznek megnyugtatni a közvéleményt azáltal, hogy a büntetőjogot elsődleges eszközként alkalmazza. A büntető populizmus tehát a büntetőjog ultima ratio elvével ellentétesen, a felmerülő társadalmi igényekre elsősorban büntetőjogi eszközökkel reagál.⁴⁴

A büntetőjog ultima ratio elve biztosítja, hogy a büntetőjog, mint végső eszköz, csak akkor legyen alkalmazandó, ha az elérni kívánt cél másként nem biztosítható. Ez az elv erősen korlátozza az állami beavatkozást a büntetőjogba, hiszen csak olyan cselekményeket lehet a büntetőjog által szankcionálni, amelyek megfelelnek a szükségességi-arányossági tesztnek.⁴⁵ A büntetőjog ultima ratio jellegéből adódóan nem képes minden társadalomban felmerülő problémára megoldást nyújtani. Például a gyűlöletbeszéddel kapcsolatban már számtalanszor történt kísérlet arra, hogy a büntetőtörvénykönyvbe bekerüljön, azonban az az Alkotmánybíróság mércéjén nem ment át, pontosan arra hivatkozva, hogy a gyűlöletbeszéd

⁴⁰ Bíró-Nagy, i.m., 269-291

⁴¹ Gönczöl, A büntető populizmus térnyerése Magyarországon 2010–2014, 2

⁴² Bárd, P., A gyűlölet-bűncselekmények büntetőjogi üldözésének jogszabályi és társadalmi feltételrendszere In: Kriminológiai Közlemények 75: 93-154

⁴³ GÖNCZÖL, K., (2013) i.m.

⁴⁴ Gönczöl, 2015 i.m, 2

⁴⁵ Garzuly, É. (2015) A büntetőjog mint ultima ratio az egyes alkotmánybírósági határozatok tükrében In Büntetőjogi szemle 2015/1-2.szám 43-44

nem éri el azt a mércét, amely szükséges ahhoz, hogy ultima ratio jelleggel a büntetőtörvénykönyvbe szabályozásra kerüljön.⁴⁶

A büntető populizmus tipikus megnyilvánulásának tekinthető a „pitbull-törvény”, amely végrehajthatatlansága miatt kudarcot vallott. Az ilyen jogszabályok mögött gyakran nem szakmai indokok, hanem a közvélemény gyors megnyugtatójának szándéka áll.⁴⁷ A sui generis gyűlölet-bűncselekmény azonban nem illeszkedik ebbe a populisták keretbe. A közösség tagja elleni erőszak tényállás nem a többségi társadalom igényeit szolgálja, hanem éppen azokkal megy szembe. Az előítéletes többségi társadalom számára nem cél a kisebbségek védelme, így ezen tényállások megalkotása nem a populisták büntetőjog logikáját követi. E tekintetben Bárd Petra a gyűlölet-bűncselekmény tényállást aufklärerista kodifikációs terméknek tekintő elmélete releváns:⁴⁸ a jogalkotás ezen formája inkább felvilágosító jellegű, hiszen célja az egyenlőség és igazságosság biztosítása, nem pedig a szavazatmaximalizálás. Mégis maga a jogalkotó megy szembe a büntetőjog preventív funkciójával, és különösen a sui generis tényállás fokozott állami rosszallást kifejtő szimbolikus jelentőségével,⁴⁹ amikor előítéletes üzeneteket küld a propaganda eszközeivel. Habár maga a tényállás nem tekinthető a büntető populizmus ékes példájának, szemben például a pitbull-törvénnyel,⁵⁰ mégis ahhoz hasonlóan, a gyakorlatban egy közel kiüresedett tényállásról van szó.

A populizmus egyik specifikus hozadéka a szimbolikus jogalkotás, melyet a büntetőjogi normák tekintetében kívánok tárgyalni, tekintettel arra, hogy a modern büntetőjog az ultima ratio jellegét hátrahagyva, a büntetőjog preventív funkcióját, a jogtárgy védelmét, valamint az eredményorientáltságot helyezi előtérbe.⁵¹ Skoda Gabriella megkísérli a szimbolikus büntetőjogi normák lehetséges értelmezését feltárni, melynek segítségével a német jogtudomány szerinti csoportosítást vázolja fel. A szimbolikus jogalkotás lehetséges értelmezései közül jelen dolgozatban két elméletet szeretnék bemutatni. Az általam választott két elméletet a gyűlölet-bűncselekmények témakörére rávetítve igyekszem bemutatni, melyek közül az egyik lehetséges megoldás az én álláspontomat, a másik lehetséges megoldás – amellyel szintén egyetértek – a magyar jogirodalomban általánosan elfogadott nézetet tükrözi. Véleményem szerint a gyűlölet-bűncselekmények tekintetében indokként felhozható, hogy azok tisztán – és ezzel rossz

⁴⁶ 30/1992. (V. 26.) AB határozat

⁴⁷ Boda, Zsolt és Tóth, Mihály és Hollán, Miklós és Bartha, Attila (2022) 123.

⁴⁸ Bárd (2015) i.m., 97. oldal

⁴⁹ Bárd, 2014 i.m., 29-30

⁵⁰ Boda, Zs, Tóth M, Hollán, M i.m 123.

⁵¹ Skoda, G. (2018) A szimbolikus jogalkotás a büntetőjogban In ProFuturo évf. 8 szám 3. 177.

értelemben vett – szimbolikus büntetőjogi normák, mivel nem tudja betölteni az elvárt funkcióját, voltaképpen azok minden bizonnyal eleve sem arra voltak tervezve, hogy betöltse a büntetőjog preventív jellegét, hanem csupán a társadalomban felmerült igény teljesítésére szolgál. Filó Mihály megfogalmazásában „a jogalkotó olyan társadalmi szférákat és magatartási formákat kíván büntetőjogi eszközökkel befolyásolni, többnyire közvetlen politikai célok érdekében, amelyek a jogág eszközeivel valójában nem elérhetőek, mely normák pusztán megalkotása – annak ellenére, hogy tényleges funkciót nem tölthetnek be a jogalkalmazásban – a törvényhozási folyamat résztvevőinek presztízst ad”.⁵² Az idézetből a közvetlen politikai cél külön említésre érdemes, mivel az eddig ismertett politikai eszközök révén észrevehető egy többszintű stratégiai rendszer a cél mögött. A propaganda eszközeivel létrejön egy mesterségesen létrehozott ellenségkép, amely mögött meghúzódik egy félelemkeltési szándék annak érdekében, hogy a népszerűsége vágyó politikai párt a saját maga által teremtett problémára megoldást kínáljon, amely így lényegében nem más, mint a hatalmi pozíció megerősítését szolgáló eszköz.

Nagy Ferenc olvasatában Ulrich Beck német szociológus szerint a kockázatok, vagyis a veszélyek, sokkal nagyobb szerepet játszanak az életünkben, mint valaha. Ahogy ő fogalmazott: „A rizikó akkor lépett a világ színpadára, amikor isten azt elhagyta.”⁵³ Ez alatt azt kell érteni, hogy ha már nem létezik egy felsőbb erő, amely megvéd minket a veszélytől, akkor nekünk kell magunknak gondoskodnunk a biztonságunkról. Ahogy Irk Ferenc is rámutatott, a bűncselekményi tényállások és a jogi tárgyak folyamatos szaporodása, a kockázatokra való fokozott fókuszálás, valamint a felelősségi szabályok rugalmasabbá tétele mind ezt a folyamatot erősíti. A szimbolikus büntetőjog lényegi elemei közé tartozik a közvélemény megnyugtatása. A szimbolikus jogalkotás során a büntetőjogi eszközöket nem elsősorban preventív célok és a bűnelkövetők felelősségre vonására használják, hanem sokkal inkább szimbolikus üzenet közvetítésére. A szimbolikus üzenettel a jogalkotó a közvélemény figyelmét kívánja felhívni egy adott problémára, és erre a problémára kíván kiemelt jogalkotói eszközökkel, sui generis tényállással vagy nevesített súlyosító körülmény megfogalmazásával reagálni.⁵⁴ Álláspontom szerint a gyűlölet-bűncselekmények szimbolikus jellegét nem feltétlenül a közvélemény

⁵² Filó, M., (2015) A fogyasztók megtévesztése – gondolatok a büntetőjogi jogtárgy-védelem határaitól. In: Hamar, F., Hámori, A., (szerk.): Multidiszciplináris kihívások – sokszínű válaszok 5. A fogyasztók etikai és jogi védelme. BGF KVIK, Budapest, 170.

⁵³ Nagy, 2014, i.m, 364

⁵⁴ Nagy, 2014, i.m, 360-367

megnyugtatóban, sokkal inkább a ratifikált nemzetközi egyezményekben vállalt kötelezettségek teljesítésének látszatában kell keresni.

A szimbolikus jogalkotás természetesen nemcsak negatív értelemben használható fogalom, sőt alapvetően sem annak kellene lennie, hanem lehetséges egy olyan megközelítése is, amely szerint szimbolikus jogalkotás egy már meglévő tényállás privilegizálása, az elkövetéssel szembeni erőteljesebb fellépés. Bárd Petra álláspontja szerint önmagában az a tény, hogy a gyűlölet-bűncselekmény sui generis tényállásban kerül rögzítésre, kifejezi a jogalkotó szimbolikus, negatívabb értékítéletét. Ez a negatívabb értékítélet abban jelenik meg, hogy bár a jogalkalmazóknak lehetőségük lenne az előítéletes motívumot a büntetéskiszabás során mérlegelni, a jogalkotó nem hagyatkozik a jogalkalmazókra, hanem közvetlenül lefekteti a gyűlölet-bűncselekményekkel szembeni elvárásait. Bárd Petra szerint azzal, hogy a jogalkotó önállóan nevesíti az ilyen típusú bűncselekményeket, sokkal negatívabb megítélést hordoz magában, ami önmagában rendelkezhet egy „társadalomnevelő, -felvilágosító” funkcióval, valamint a szolidaritás kifejezésének egy formája is lehet.⁵⁵

2. A gyűlölet-bűncselekmények elleni fellépéssel szemben támasztott nemzetközi kötelezettségek

Az előzőekben kifejtettem, hogy a gyűlölet-bűncselekmények nemzeti jogba történő iktatása nemzetközi jogi kötelezettségből fakadó elvárás, melyet olyan államok is beiktattak, amelyekhez a legmagasabb szintű előítélet társítható. A büntetőjog által védett jogi tárgyak valamilyen emberi jogi aspektust emelnek ki, amelyek az embert születésétől fogva megilletik. Ezek az emberi jogi tényezők elválaszthatatlan részeit képezik az emberi létnek, és ezeknek a jogoknak a védelme az állami szervek kényszerítő apparátusától várandók el, hogy biztosítva legyenek. Ilyen például az élethez és a testi épséghez való jog, vagy a személyi szabadsághoz való jog. Ezen jogok egy alapbűncselekmény esetében az áldozatot érintik, az áldozattal szemben kerülnek megsértésre. Azonban, ha egy gyűlölet-bűncselekményről van szó, ezen emberi jogokon felül az emberi méltósághoz való jog is felmerül azáltal, hogy a bűncselekmény az áldozat valamely veleszületett, elválaszthatatlan tulajdonsága miatt történt. Ilyenkor az alapbűncselekmény esetében – például emberölés –, azontúl, hogy az emberi élet és testi épséghez való jog sérül, együttesen felmerül az emberi méltósághoz való jog is azáltal, hogy a gyűlölet-bűncselekmény áldozata a társadalmi hierarchia alacsonyabb szintjére van szorítva, megfosztva ezáltal az olyan emberi jogok gyakorlásától, melyek az embert születésétől fogva

⁵⁵ Bárd, 2014, i.m, 29-30

megilletik. Ilyen módon a gyűlölet-bűncselekmények több emberi jogot érintenek, mint egy alapbűncselekmény, ezért a gyűlölet-bűncselekményekkel szembeni fellépés nemzetközi szintű deklarációja indokolt.⁵⁶ A dolgozatban már említésre került, de a nemzetközi kötelezettségek szempontjából is kiemelendő, hogy a gyűlölet-bűncselekmények hatása három területre tagolódik. A hármas hatás miatt indokolt a nemzetközi kötelezettségként értelmezett elvárások hatékony beépítése a jogrendszerbe és a társadalomba is, mivel azok elmaradása legitimizálja azt a nézetet, hogy a gyűlölet-bűncselekmények lehetséges áldozata a társadalom szemében nem egyenrangú felek, a nemzetközi jog által védendő emberi jogok az alá-fölérendelt viszonyban az alsóbb réteget nem illetik meg. Az Emberi Jogok Európai Bírósága a *Király és Dömötör kontra Magyarország* ügyében aggodalmát fejezte ki az olyan alulminősítéssel szemben, amelyben figyelmen kívül hagyják a rasszista indítékot, legitimálva ezzel a közvélemény számára a rasszista cselekedetek lehetőségét.⁵⁷

Az EJEB gyűlölet-bűncselekményekkel kapcsolatos ítélkezési gyakorlata számos kötelezettséget fogalmaz meg, amelyek negatív és pozitív kötelezettségeket is tartalmaznak. Az államnak nem elegendő bizonyos cselekedetektől türtőztetnie magát, hanem elő kell mozdítania a gyűlölet-bűncselekményekkel szembeni hatékony fellépést. Az EJEB ítélkezési gyakorlatából kiolvashatók olyan kötelezettségek, melyek az Emberi Jogok Európai Egyezményében foglaltak megsértésének orvoslására szolgálnak. Az EJE által deklarált kötelezettségek betartását a strasbourgi bíróság ítélkezési gyakorlata hivatott biztosítani. A strasbourgi bíróság ítélkezési gyakorlata alapján a tagállamok a nemzeti büntetőtörvénykönyvükben a gyűlölet-bűncselekményektől történő elrettentés érdekében olyan büntetőjogi rendelkezést fogadnak el, amely a büntetéskiszabás szigorítására irányul. Ahogy a szimbolikus jogalkotásnál kifejtésre került, a jogalkalmazó szervezeteknek lehetőségük van az előítéletes indítékot külön rendelkezés hiányában is mérlegelési jogkörükben szigorúbban megítélni, azonban maga a strasbourgi bíróság kötelezettségként állapítja meg, hogy a gyűlölet-bűncselekményektől való elrettentés érdekében az állam pozitív intézkedéssel, külön deklarálja a bűncselekményt, ezzel pedig határozottabb fellépést biztosítva az előítéletes indítékkal szemben. A hatóságoknak a bűncselekmények mögött meghúzódó rasszista indítékok feltárása érdekében vizsgálniuk kell a bűncselekmények mögött álló esetleges rasszista motivációt, törekedniük kell arra, hogy az előítéletes indítékú cselekmények ne maradjanak büntetlenül, ne csupán egy

⁵⁶ A legsúlyosabb előítéletes bűncselekményeket a Genfi konvenciók tilalmazzák (népirtás, apartheid). Ezen bűncselekmények a dolgozatban nem kerülnek kifejtésre, tekintettel arra, hogy a bűncselekmény mértéke, súlyossága és természete jelentősen eltér a klasszikus gyűlölet-bűncselekményektől.

⁵⁷ Bárd-Bayer i.m. 45. oldal

alaphűncselekményért legyenek felelősségre vonva az elkövetők, legitimálva ezzel a sérülékeny csoportokkal szembeni erőszakot. A rasszista indítékot a faji, illetve etnikai előítéletből fakadó cselekményeken túlmenően is szükséges vizsgálni, sőt azon személyek esetében is, akik kapcsolatba hozhatók olyan személlyel, aki védett tulajdonsággal rendelkezik, és e személy miatt éri előítéletes atrocitás.⁵⁸

3. A propaganda és a gyűlölet-bűncselekmények Magyarországon

3.1. Propaganda Magyarországon

A vezetői döntéshozatal és a válságkezelés kérdései nemcsak vállalati, hanem társadalmi és politikai szinten is relevánsak. A "három boríték"⁵⁹ elmélet, amely szimbolikusan mutatja be, hogyan reagálnak a vezetők a problémák kezelésére, párhuzamba állítható a 2010-es évektől kezdődően tapasztalt politikai válságkezelési stratégiáival. Az első boríték, amely az előd hibáztatását javasolja, emlékeztet arra, hogy hogyan vált a gazdasági válságot követően a felelősség áthárítása és a strukturális hibák kiemelése a közbeszéd központi elemévé. Ebben a szakaszban elfogadott, hogy a problémákért az előző kormány vezetése okolható, tulajdonképpen a „*miért, Gyurcsány jobb volt?*” szimbolikusan a mai napig válasz a problémákra, azonban az első borítékon már túl vagyunk. A második boríték tanácsa – az átszervezés – jól illusztrálja, ahogyan Magyarország különböző gazdasági reformokkal és politikai intézkedésekkel próbálta meg növelni az elégedettséget. A harmadik boríték, amely a kilátástalan helyzetekre utal, azt tanácsolja, hogy készíts három borítékot, vagyis a válságkezelés hatékonysága kudarcba fulladt, amely miatt új vezetőre van szükség. A harmadik borítéknál értelemszerűen nem tartunk, hiszen nincs választási időszak, jóllehet a következő választás eredményezhet változást, azonban a második boríték jól megtölthető tartalommal.

A második boríték, vagyis az átszervezés, a magyar politikában voltaképpen a közvélemény átszervezését eredményezte. Egészen 2011-ig az idegenellenesség viszonylagos stabilitást mutatott, majd a 2015-ös migrációs válság során tapasztalt radikális növekedés egyértelműen rámutatott a társadalmi attitűdöket befolyásoló politikai kommunikáció erejére.⁶⁰ Különösen a kormány bevándorlásellenes kampánya játszott kulcsszerepet ebben a változásban, amely egyértelműen a félelem és bizonytalanság érzésének felerősítésére épült. A kampány során

⁵⁸ Bárd-Bayer i.m 40-47. oldal

⁵⁹ <https://ma7.sk/gazdasag/a-harom-boritek>

⁶⁰ Sík, E., Simonovits, B., Szeitl B., (2016). *Az idegenellenesség alakulása és a bevándorlással kapcsolatos félelmek Magyarországon és a visegrádi országokban*. REGIO 24. évf. 2. szám.83-84. oldal

alkalmazott retorika, amely a migrációt a terrorizmus, a gazdasági veszteségek és a közbiztonsági problémák forrásaként ábrázolta, jelentős hatást gyakorolt a közvéleményre.

Külön figyelmet érdemel a bevándorlás és a terrorizmus közötti kapcsolat narratívája, amelyhez hasonló jelenség figyelhető meg például az LMBTQ közösség és a pedofília közötti téves összemosás esetében, amely szintén a társadalmi előítéletek erősítését és egy nemkívánatos társadalmi réteg marginalizálását célozza.

A magyar politikát leginkább meghatározó téma a 2015-2018-as ciklusban a migráció volt. Az adott időszakban a migrációs válság nemzetközi szinten érintette az országokat, melyek eltérő módon reagáltak a jelenségre. Felmerült a kérdés, hogy az állandó kampány negatívabbá tette-e a magyar közvélemény bevándorlással kapcsolatos nézeteit, növelte-e az elutasítottságot.⁶¹ A kérdés lényegében megegyezik az általam megválaszolni kívánt kérdéssel, hogy a propaganda képes-e befolyásolni a gyűlölet-bűncselekmények alakulását. A bevándorlásellenes kampány tökéletesen illeszkedik a kormány propagandájába, amelynek központi eleme a magyar nemzet védelme és a változás megállítása. A propagandát tovább fokozta a nemzeti konzultáció, amely gyakran társul ellenségkép gyártással, mint például a Soros, migráns és hasonló szavakkal. Ez a bevándorlásellenes kampány során és nem is olyan régen a családvédelmi nemzeti konzultációban is kimerítette a bűnbak képzést. A 2015 májusában kiküldött nemzeti konzultációs kérdőív kérdései jól illusztrálják a politikai kommunikáció irányvonalát és annak társadalmi attitűdöket befolyásoló céljait, melyből példaként említenék a kérdőívben szereplő irreleváns kérdések közül egyet: *"Egyetért-e Ön a magyar kormánnyal abban, hogy a bevándorlás helyett inkább a magyar családok és a születendő gyermekek támogatására van szükség?"*. A kérdés megfogalmazása implicit módon szembeállítja a migrációt a családpolitikával, holott két teljesen ellentétes jogterületről van szó, semmi szükség a migráció és a családpolitika összemosására, ennek célja csupán az volt, hogy a válaszoló automatikusan a családpolitika mellett foglaljon állást, gyengítve ezzel a migrációt támogatók körét. Ha egy kérdést, úgy teszünk fel, hogy „Ön szeretné-e...”, vagy „Ön egyetért-e azzal...” akkor a válaszoló valószínűsíthetően egyet fog érteni a kérdezővel, és az ő álláspontját fogja képviselni. A bevándorlásellenes kampány sikeresnek bizonyult a támogatottság elnyerése érdekében, a kormány olyan kirekesztő és érzelmekre épülő politikai retorikát folytatott, amely a társadalmi polarizálódást erősítette és legitimálta az intoleranciát a sérelmet szenvedett csoportokkal

⁶¹ Bíró-Nagy, i.m. 406

szemben. Az intolerancia legitimációját magától a kormánytól nyerte, amely hozzájárult a gyűlölet-bűncselekmények számának növekedéséhez.⁶²

A 2015 májusi nemzeti konzultáció során a bevándorlásellenes retorika egyik központi eleme a migráció munkaerőpiacra gyakorolt hatása, mely szerint a bevándorlás a hazai munkaerőpiac destabilizációjának veszélyét jelentheti.⁶³ Napjainkban a bevándorlásellenes kampány mögött megjelenik egy másik tényező is, amiről nincs akkora horderejű kampány, mint a migrációról – ez pedig az országba érkező vendégmunkások. A vendégmunkásokról a Mi Hazánk politikai párt már új fogalmat is bevezetett a vendégmunkások által elkövetett bűncselekményekről – „vendégmunkás-bűnözés.”⁶⁴ Nyilvánvaló, hogy a fogalom provokáció, hiszen ilyen fogalom sem létezik, mint ahogy „cigánybűnözés” sem. Mégis a kormány hallgat az országba érkező vendégmunkásokról, de ordít az országba egyébként nem érkező migránsokról. Számos hírportál foglalkozik azzal a témával, hogy a vendégmunkások esetében a kormány nem viseltet olyan ellenszenvvel, mint a migránsokkal szemben, sőt több ezer vendégmunkás érkezett az országba és erről a kormány csak egyszerűen hallgat, nem hozza napirendre és nem beszél róla. Miben különbözik egy fülöp-szigeteki harmadik országbeli állampolgár, mint egy szintén harmadik országbeli állampolgár, aki a háború elől menekül?

Összességében a propaganda képes volt átformálni a közvéleményt, és negatív sztereotípiákat erősíteni a migránsokkal kapcsolatban.⁶⁵ Azonban napjainkban a mindennapunk részét képezi a média, amely – ahogy tapasztaljuk is – eszközként kerül alkalmazásra a politikai pártok által, hiszen könnyen és olyanokat érnek el, akik azonosulnak az adott ideológiával. Fjodor Mihajlovics Dosztojevszkij szerint *„a közvéleményt meg lehet mérgezni, de csak olyan méreggel, amelyik ízlik neki.”*⁶⁶ Az idézet kiválasztása nem véletlen, mivel véleményem szerint adekvátan reprezentálja a felvetett kérdéskört, miszerint a politikai pártok eszközként használják a médiát olyan személyek elérése érdekében, akikben erősíthetik a képviselt ideológiát – akár szélsőséges ideológiává alakítva. Az internet és a közösségi média lehetővé teszi, hogy az algoritmusok által vezérelt online platformok olyan környezetet teremtsenek, amelyben a felhasználók elsősorban azokkal a tartalmakkal találkoznak, amelyek megerősítik a meglévő nézeteiket, ezzel pedig erősítve a társadalmi polarizációt.⁶⁷ Korábbi magyar

⁶² Bárd P., i.m, 10-11 oldal.

⁶³ https://2015-2019.kormany.hu/download/b/33/50000/nemzeti_konz_2015_krea12.pdf

⁶⁴ <https://telex.hu/belfold/2023/09/25/mi-hazank-mozgalom-jobbik-vendegmunkas-bunozes-magyarorszag>

⁶⁵ Bajomi-Lázár, P., (2019) An anti-migration campaign and its impact on public opinion: The Hungarian case. In European Journal of Communication, 624

⁶⁶ Fjodor Mihajlovics Dosztojevszkij

⁶⁷ Bukovics et al, 2021, 42-43

tanulmányok eredményei szerint a média jelentős szerepet játszik a közvélemény formálásában azáltal, hogy egy-egy eseményt kiemelten kezel és ezen eseményekre hívja fel jobban a közvélemény figyelmét. Az erőszakos bűncselekményekről szóló hírek intenzív médiavisszhangja például összefüggésbe hozható a szélsőjobboldali ideológiák terjedésével, mivel ezek a hírek gyakran olyan társadalmi problémákra hívják fel a figyelmet, amelyeket a szélsőjobboldali pártok saját politikai programjukkal kapcsolnak össze.⁶⁸ A gyakorlatban példaként említhető a „cigánybűnözés”, illetve a „cigánybűnözés” áldozatairól szóló politikai retorika, amely a kisebbségi csoporttal szembeni előítéletet kiemeli és megerősíti a társadalomban, ezáltal nagyobb kirekesztettségnek kitéve az amúgyis sérülékeny csoportot.

Egy ismeretlen szerzőtől származó mondás talán jól leírja a probléma súlyosságát: *„Az emberek addig provokálnak, amíg ki nem hozzák a csúnya oldaladat, aztán áldozatot játszanak (...)”*. Az a feltételezés, miszerint bizonyos társadalmi csoportok tagjai automatikusan rendelkeznek a társadalom által felállított negatív tulajdonságokkal egyértelműen provokatív hatású, például azáltal, hogy olyan előítéleteket szórnak szét a társadalomban, amelyek bizonyos csoportokat negatív tulajdonságokkal azonosítanak, akár a romákat a bűnözéssel, az LMBTQ közösséget a pedofiliával, az arabokat pedig a terrorizmussal. A társadalmi csoportokról alkotott negatív sztereotípiák és ezeknek a politikai retorikában való megjelenítése a csoporttagok elleni erőszak kockázatát növelheti. Az Edwin Lemert nevéhez köthető másodlagos deviancia elméletét érdemesnek tartom megemlíteni. Lemert a másodlagos deviancia fogalmával arra hívta fel a figyelmet, hogy a normasértő cselekményekről az egyén identitására kerül át a címke, ezáltal a személyt, és nem pedig a cselekményt címkézik fel devianciával, melynek hatására a felcímkézett személy elkezdhet azonosulni a negatív sztereotípiákkal.⁶⁹ Ez a jelenség az önbeteljesítő jóslat mechanizmusával magyarázható, melynek lényege, hogy egy eredetileg hamis elvárás a csoporttal, vagy az egyénnel szemben, végül azt eredményezi, hogy az adott személy vagy csoport olyan módon cselekszik, amely megerősíti az elvárásokat.⁷⁰

3.2. Gyűlölet-bűncselekmény Magyarországon

A gyűlölet-bűncselekmények, mint kriminológiai fogalomként értelmezendő bűncselekménytípus, explicit szabályozást igényelnek a büntetőjogban. Jogpolitikai hatáskörbe tartozik annak eldöntése, hogy önálló tényállásként, vagy egy már meglévő alaphűncselekmény minősítő körülményeként rendeli büntetni. Ha minősítő körülményként sem jelenik meg, a

⁶⁸ Bukovics et al, 2021, 41

⁶⁹ Győry, 2020, „másodlagos deviancia: a címkézés hatása” fejezet

⁷⁰ <https://www.britannica.com/topic/self-fulfilling-prophecy>

jogalkalmazó hatáskörébe tartozik súlyosító körülményként értékelni a rasszista, illetve egyéb előítéleten alapuló gyűlölet motívumot.⁷¹ Minősítő körülményként a magyar Büntető Törvénykönyvben az aljas indokként minősítés alkalmazható, amely azonban megnehezíti a gyűlölet-bűncselekmények számának a nyomon követését, amely problémára az ECRI (*European Commission against Racism and Intolerance*) által készített jelentés is felhívja a figyelmet. Ennek oka az, hogy az aljas indok nem kizárólag az előítéleten alapuló indítatást foglalja magába, emiatt lehetetlen egyértelműen beazonosítani és számszerűsíteni a gyűlölet-bűncselekmények számát.⁷²

Az ECRI ötödik jelentése – amely 2023-ban került publikálásra – tartalmaz egy ajánlást arra vonatkozóan, hogy a rasszista motiváció, minden esetben, ahol értékelhető súlyosító körülmény, külön szerepeljen. Ez nemcsak a pontos statisztikai adatok nyomon követésére szolgálna, hanem a jogbiztonság szempontjából is komoly jelentőséggel bírna, ha világosan és egyértelműen lenne megfogalmazva a tilalmazott magatartás köre.⁷³

Azon államokban, amelyek jogrendszere nem tartalmaz kifejezett szabályozást a gyűlölet-bűncselekmények tekintetében, lehetőség van a büntetőjog általános elveinek alkalmazásával, különösen az arányosság elvének figyelembevételével, olyan büntetést kiszabni, amely tükrözi a bűncselekmény súlyosságát és a társadalomra veszélyességét.⁷⁴ A gyűlölet-bűncselekmények szabályozása tekintetében a legritkábban alkalmazandó megoldásnak a sui generis tényállásban való rögzítése tekinthető. Annak ellenére, hogy a gyűlölet-bűncselekmények sui generis tényállása ritka, a magyar büntetőjog ezt a megoldást követi a Büntető Törvénykönyv 216. §-a alapján, amely kriminalizálja a közösség tagjaival szembeni erőszakot.⁷⁵ A gyűlölet-bűncselekmények sui generis tényállásként való kezelése a jogalkotói értékítélet explicit megjelenítésének eszköze, amely azzal, hogy nem a jogalkalmazó mérlegelési jogkörére bízta az előítélet motiválta cselekmények megítélését, erőteljesebb elutasítást feltételez a gyűlölet-bűncselekmények elkövetőivel szemben.⁷⁶

3.3. A védett tulajdonság

A gyűlölet-bűncselekmények büntetőjogi megítélésének alapja a védett tulajdonságok pontos meghatározása. Az elkövető szándékának kifejezetten a sértett valós vagy vélt védett

⁷¹ Bárd, i.m., 5-8

⁷² https://kuria-birosag.hu/sites/default/files/joggyak/osszefoglalo_velemenye_4.pdf

⁷³ Az ECRI jelentése Magyarországról (Hatodik ellenőrzési ciklus), elfogadva 2022 december 6, közzététel 2023 március 9.

⁷⁴ Bayer, Bárd i.m., 40

⁷⁵ Bayer, Bárd i.m., 41

⁷⁶ Bárd in: Borbíró et al (2014) i.m. 29

tulajdonsága ellen kell irányulnia ahhoz, hogy a cselekmény gyűlölet-bűncselekménynek legyen minősíthető. A védett csoportok körének meghatározása szempontjából a társadalomban jelenlevő előítéletekből és sztereotípiákból szükséges kiindulni, ezért a joggyakorlat államonként eltérő lehet, hogy melyek azok a tulajdonságok, amelyek esetében törvény tiltja a megkülönböztetést. Az előítéletes bűncselekmények gyakran a társadalomban elhintett sztereotípiákból táplálkoznak, – például „cigánybűnözés” áldozatainak emléknapijért tüntető Mi Hazánk⁷⁷ – és az egyének gyakran nem a saját meggyőződésük alapján ítélnék meg egy adott csoportot negatívan, hanem a környezetükben uralkodó nézetekkel próbálnak azonosulni és beilleszkedni a társadalomba. Visszatérve a „cigánybűnözés” áldozatainak emléknapijára, megemlíteném, hogy az ilyenfajta politikai kommunikáció még azelőtt képes az előítéletet elültetni a társadalomban, mielőtt az említett csoporttal szemben, bármilyen negatív tapasztalattal rendelkeznenk. A védett tulajdonságok körét meg lehet határozni nyílt, illetve zárt listás rendszerrel. A nyílt felsorolás teret enged egyéb külön nem nevesített tulajdonságnak is, a zárt lista esetében azonban a jogalkotó taxatív felsorolja azokat a tulajdonságokat, amelyek esetében a megkülönböztetés tilos. A nyílt felsorolást tartalmazó tényállások rendszerint olyan további elemekkel egészülnek ki, mint például „egyéb helyzet”, „lakosság egyes csoportjai”.

Pap András László véleménye szerint a helyes gyűlölet-bűncselekmény-jogalkotás taxatív, tehát lezárja a felsorolást, és nem enged mérlegelést a védendő csoportok körébe. A taxatív felsorolást egy adott állam kultúrája, történelme befolyásolja, ezért a büntetőjogban kezelhető védett tulajdonságok körét annak ellenére kell zártan kezelni, hogy az antidiszkriminációs jog, illetve egyéb civil jogi területek a védett tulajdonságok körét nyíltan hagyják. Ez következtethető a büntetőjog ultima ratio jellegéből, mivel a büntetőjog nem feltétlenül képes a morális egyensúly létrehozására, sőt a korábban említett heroizációs probléma is felmerülhet, ezért csak azon csoportok esetében kell a büntetőjogot, mint végső megoldást alkalmazni, amelyek fokozottan kívannak téve a kirekesztésnek. Ez pedig országonként eltérhet. Az nem kérdés, hogy az erőszakos magatartásra a büntetőjog eszközeit kell igénybe venni, hiszen a gyűlölet-bűncselekmények esetében alapvetően is jelen van egy alaphűncselekmény, a kérdés csak az, hogy mely védett tulajdonságok esetében kell többlet szankciót alkalmazni. Ez a kör a vélemények többsége szerint, és a gyakorlat szerint is nem kellene nyílt lista legyen.⁷⁸ Álláspontom megegyezik a taxatív felsorolást támogató véleményekkel, mivel a zárt lista kizárja a jogalkalmazó mérlegelési jogköréből, hogy a védett tulajdonságok visszaélészerűen

⁷⁷ <https://magyarjelen.hu/tuntetes-a-bunozes-ellen-emleknapot-akar-a-mi-hazank-a-ciganybunozes-aldozatainak/>

⁷⁸ Pap, A., L. (2020) Jósándékú büntető populizmus, Magyar Tudományos Akadémia 5.

kerüljenek alkalmazásra, ezzel pedig olyan csoportokat is fokozott védelemben részesítve, amelyek a többségi társadalomban nem rendelkeznek hátrányos, sérülékeny helyzettel. Megemlítendő, hogy a nyílt listás felsorolás sem csupán negatív következményekkel járó megoldás. Annak ellenére, hogy széles körben a jogalkalmazóra bízta azt, hogy mely csoportok esetében szükséges a védett tulajdonsággal szembeni jogsértés megállapítása, azt is lehetővé teszi, hogy olyan csoportok is védelemben részesüljenek, amelyek a jogalkotás pillanatában nem voltak kitéve az intolerancia magas fokának, azonban a rohamosan változó társadalmi integritás miatt szükségessé vált a fokozott védelem kiterjesztése. Ez a megoldás a zárt lista esetében folyamatos törvénymódosításokkal járnak, így minden alkalommal, amikor egy újabb sérülékeny csoport kerül a közvélemény középpontjába, a jogalkotónak szükséges a zárt felsorolást módosítania.⁷⁹

3.4. Gyűlölet rulett

A Kúria az egyes alapjogokat sértő bűncselekmények ítélkezési gyakorlatának elemzéséről szóló összefoglaló véleményében kifejtette:

„A gyűlölet-bűncselekmény (...) általában nem egy konkrétan meghatározott személy (áldozat) ellen táplált konkrét okon alapuló gyűlölettel vezérelve követik el. A passzív alany vagy a sértett bizonyos tulajdonságok alapján meghatározott csoport gyakran pusztán véletlenszerűen kiválasztott tagja, akit az elkövető az adott esetben akár nem is ismer. (...)”⁸⁰

Ennek annyiban van jelentősége – ahogy már korábban említésre került –, hogy a csoportnorma nyomása alatt az egyén hajlamosabb igazodni a többség véleményéhez, még akkor is, ha azt egyéni szinten nem vállalná fel, de a „csordaszellem” hatására, a csoport támogató és egyetértő hozzáállása, csökkenti az egyén felelősségtudatát, így azonban nem a gyűlölet az, ami vezérli az elkövetőt, hanem az előítélet.

Külön kiemelném a Kúria azon megállapítását, amely szerint az áldozat a csoport „véletlenszerűen kiválasztott tagja”. Az orosz rulett és a gyűlölet-bűncselekmények egy dologban megegyeznek: a véletlen dönt. Az orosz rulettben a töltény véletlenszerű elhelyezkedése dönt a túlélésről vagy a halálról. A gyűlölet-bűncselekményeknél pedig a bűncselekmény áldozatának véletlenszerű kiválasztása határozza meg, hogy ki lesz az áldozat. Az orosz rulett és a gyűlölet-bűncselekmények közötti analógiával kívánom felvezetni azt, hogy

⁷⁹ Bárd, P., (2021) Gyűlölet-bűncselekmények In Jakab, A., Könczöl, M., Menyhárd, A., - Sulyok, G. (szerk.): Internetes Jogtudományi Enciklopédia (Kriminológia rovat, rovatszerkesztő: Barabás, A., T.)

⁸⁰ https://kuria-birosag.hu/sites/default/files/joggyak/osszefoglalo_velemeny_4.pdf

a gyűlölet-bűncselekményekben a véletlen milyen fontos szerepet játszik. Az ilyen típusú bűncselekmények nem az adott személy ellen irányulnak, aki épp akkor és ott volt, - amikor a kirekesztett csoport iránti gyűlölet, vagy előítélet intenzív érzelmi állapotot indukált az elkövetőben, amelyet erőszakos cselekmény formájában nyilvánított ki - hanem az egész csoport ellen. Azáltal, hogy a propaganda ismételt jelleggel negatív képet fest egy adott csoportról, dehumanizálja annak tagjait. Az ismételt jelleggel közvetített ellenségkép kialakításával elérhető, hogy a szembejövő ellenségként beállított csoport tagjával szemben erőszakkal reagáljunk. A propaganda ilyen formában játszik a közösséggel: gyűlölet rulettre hívja a csoporton belüli egyéneket. A játék azonban veszélyes, mert:

1. megosztottságot és konfliktust generál azáltal, hogy erősíti a csoportok közötti különbséget, kibékíthetetlen frusztrációt eredményez, és hangsúlyozza a „mi” és „ők” közötti feszültséget.
2. Félelmet generál hamis információkkal, az „ők” csoportot bűnbakként állítja be, például olyan tájékoztatásokkal, hogy a migránsok elveszik a magyar emberek munkahelyét, jelen esetben, a magyar ember a „mi” csoportot képezi, vagy azáltal, hogy a romákat bűnözőnek állítja be, ezzel az „ők” csoportot nyíltan ellenségként illusztrálja.

A „mi” csoportban az „ők” csoporttal szemben mesterségesen létrehozott félelem önvédelmi mechanizmust indít be akár az egyénben, akár a csoport összes tagjában. Az, hogy ki lesz a játszma áldozata a véletlenül múlik. Gyerekkorunktól kezdve megtanuljuk, hogy a játékban mindig van, aki nyer és aki veszít. A belső csoport, mint nyertes fél számára az erőszak visszaigazolást jelent, – erősebbek, mint a külső csoport, nem kell félniük a külső csoporttól, és a legfontosabb – a propaganda célba ért. Az erőszak nem a kiválasztott személy ellen irányul, hanem az általa képviselt védett tulajdonság és az ahhoz tartozó csoport tagjainak egésze ellen. Ilyen módon a gyűlölet-bűncselekmények egyben üzenet-bűncselekmények is, mivel az előítéleten alapuló erőszak megnyilvánulása nem csak a véletlenszerűen kiválasztott áldozat személye ellen irányul, hanem azon csoport egésze ellen is, akikhez ő a vélt vagy valós védett tulajdonsága alapján tartozik.⁸¹ Az üzenet pedig egyértelmű, a csoport tagjai nemkívánatos személyek és a velük szemben alkalmazott erőszak legitimálva van. A legitimáció pedig a propagandából ered. Gavan Titley ifjúságpolitikai ajánlása szerint az európai társadalmakban egyre gyakoribb jelenség, hogy a politikai szereplők uszítást folytatnak az etnikai kisebbségek,

⁸¹ Iganski, 2001, 626-639

bevándorlok és a menedékkérők ellen, legitimizálva ezzel az említett csoportok tagjai ellen alkalmazott erőszakot.⁸²

3.5. Kodifikációs nehézségek

A nemzetközi kötelezettségek fejezet alatt kifejtettem, hogy a strasbourgi ítélkezési gyakorlat számos kötelezettséget állapít meg mind a jogalkotó, mind pedig a jogalkalmazó tekintetében, azonban ezen kötelezettségek betartása a gyakorlatban nem valósul meg maradéktalanul. A fejezet címe is utal arra, hogy a gyakorlatban felmerülnek olyan nehézségek, amelyek miatt a nemzetközi kötelezettségeknek Magyarország nem tud eleget tenni. Az első probléma az a terminológiai disszonancia, vagyis pontosan az, amelyre az ECRI, a Magyarországról készített jelentésében kitért, hogy a védett tulajdonságok nyílt listával történő kezelése további problémákat vethet fel. A védett tulajdonságok nyílt, illetve zárt lista mellett és ellen szóló érveket már kifejtettem, jelen részben a nyílt lista azon aspektusát vizsgálom, amely a terminológiai disszonanciát okozza. A nyílt lista lehetőséget teremt arra, hogy olyan csoportok is a tényállás védelme alá kerüljenek, amelyek egyébként nem tekinthetők sérülékeny, hátrányos helyzetű csoportnak.⁸³ A problémával foglalkozik Jovánovics Eszter és Pap András László, akik két teljesen ellentétes ítéleten keresztül mutatják be, hogy milyen kettősséghez vezet a felsorolás széleskörű jogalkalmazói mérlegelésre bízása. Mindkét ügyben „magyarellenesség” vádja miatt kerültek eljárás alá a kisebbségi csoporthoz tartozók, azonban a két ítélet teljesen másként közelítette meg a közösség tagja elleni erőszak tényállását. Nem csak jogalkalmazási problémát jelent az, hogy egy tényállást eltérő módon kezelhet két bíróság, hanem a jogbiztonság és a visszaélészerű alkalmazás problémájára is rámutat. Nem függhet az eljáró bíróság véleményétől az, hogy egy adott cselekmény garázdaságnak, vagy közösség tagja elleni erőszaknak minősül. Az ennyire különböző jogalkalmazás a bírói mérlegelést jóval meghaladja. A kategorizáció témakörében kifejtésre került, hogy minden ember valamilyen formában, valamilyen csoportba besorolja magát – ez lényegében emberi szükséglet, hogy tartozzunk valamilyen közösségbe. Már pedig, ha a társadalmat csoportokban szemléljük, akkor a gyűlölet-bűncselekmények helytelen értelmezése elvezetne oda, hogy minden csoportközi konfliktust gyűlölet-bűncselekménynek lehetne ítélni, és csak a csoporton belüli bűncselekmények lennének az alaphűncselekmények. Ilyen tágon való értelmezése a

⁸² G., Titley (2004) Young People and Violence Prevention – Youth Policy Recommendations, Council of Europe, 28

⁸³ Jovánovics, E., Pap, A., L. (2013) Kollektív bűnösség a 21. század Magyarországon: Magyarellenesség vádja cigányokkal szemben két emblemikus perben In Fundamentum 2013. 3. szám 153., 154-155

tényállásnak megengedné a magyar nemzetet védett csoportként kezelni, ahogyan azt Debreceni Ítéltábla tette, vagy legalábbis az ítéletében a közösség tagja elleni erőszakot „magyarellenességre” vetítette rá. Az antidiszkriminációs jogalkotás célja a kisebbségi csoportok kirekesztésének felszámolása, vagy legalábbis törekvés a felszámolásra. Az ítélet egy 2009-ben történt ügyben állapította meg a magyarellenesség vádját, amikor a rasszista sorozatgyilkosságok országszerte lesújtották a roma közösséget. A rasszista sorozatgyilkosságok ténye önmagában megalapozza a félelmet, a félelem pedig egy csoport viselkedésének meghatározó tényezője. Bármilyen csoportról is van szó, mindenkire jellemző, hogy a félelmet ösztönösen igyekszünk megszüntetni, azonban az automatikusan készenléti állapotra ösztönzi a csoport tagjait, mert a következő áldozat akár ő maga is lehet. A rasszista gyilkosságtól való szorongás miatti támadás nem értékelhető gyűlölet-bűncselekményként, hiszen hiányzik az előítélet, a cselekmény mozgatórugója a félelem.

További probléma a tényállás gyakorlatban való alkalmazásával kapcsolatban, hogy a hatóságok rendszerint alulminősítik, vagy nem megfelelően kezelik a cselekményt. Az esetek megfelelő minősítése nemcsak nemzetközi elvárás, hanem a kisebbségek jogainak védelmét biztosító jogintézmény is. Az alulminősítés hozzájárul az országon belüli gyűlölet-bűncselekmények számának követhetetlenségéhez, ezért bármilyen statisztika, amit az elkövetett gyűlölet-bűncselekményekből kívánnak felállítani, torz. Vagy azért torz, mert az esetek többségében az előítélet motivációt figyelmen kívül hagyják, és ezért a minősítés egyéb bűncselekmény - például garázdaság, rongálás stb.-, vagy azért torz, mert minden cselekményt gyűlölet-bűncselekménynek tekintenek – lásd példának az Egyesült Királyságot, amely számos incidenst gyűlölet-bűncselekményként kezel. A magyar büntetőjogban megjelenő sui generis gyűlölet-bűncselekmény tényállás, a közösség tagja elleni erőszak tekintetében figyelemfelhívó tény kellene legyen a nyomozó hatóságok tudomására jutó ügyek száma. A csekély ügyszám hivatott alátámasztani, hogy a védelemben vetett hit okafogyottá vált, főként azért, mert ha el is jut a nyomozó hatóságokhoz az ügy, azt a legtöbb esetben nem megfelelően kezelik, nem veszik figyelembe az előítéletet a cselekmény motívumában.⁸⁴ Azzal, hogy a nyomozó hatóságok nem megfelelően kezelik az ügyek súlyát, megkönnyítik a gyűlölet-bűncselekmények látenciáját, azáltal, hogy:

1. A nyomozó hatóságok a magyar nemzet ellen elkövetett erőszakot rendszerint gyűlölet-bűncselekményként minősítik.

⁸⁴ Bárd, In: Borbíró A., Gönczöl K., Kerezsi K., Lévay M. (szerk.) i.m., 2020

2. A nyomozó hatóságok az eredeti funkciójával ellentétben, a védett tulajdonságokkal rendelkező csoportok által elszenvedett atrocitásokat rendszerint alulminősítik.

Az említett tényállásnak kisebbségvédő funkcióval kellene rendelkeznie, mégis azáltal, hogy identitásvédő funkciót tölt be, nem képes hatékonyan fellépni az előítélettel és az abból kialakuló erőszakkal szemben. Szintén két táborra osztható a vélemények köre a kisebbségvédő, illetve identitásvédő jogalkalmazással kapcsolatban. Bár a Kúria már egyértelműen lefektette az alapokat – identitásvédő jogintézmény-, mégis úgy gondolom, hogy érdemes átfuttatni azt a gondolatot is, amely szerint a tényállásnak kisebbségvédő funkciót kellene betölteni. A gyűlölet-bűncselekmény vitathatatlan alapját az előítélet képezi. Egy előítélettel fűtött társadalomban azon csoportok szenvednek az intoleranciától, amelyek a többségi társadalomhoz képest jóval kisebb befolyással rendelkeznek a vélemények alakításában. A többségi társadalom képes a saját érdekeinek megfelelően kialakítani a saját csoportról alkotott képet, ezzel szemben egy kisebbségi csoport nem tudja levetkőzni magáról a többségi társadalom által ráruházott előítéletet, mert nem tölt be akkora szerepet a társadalmi hierarchiában, hogy hatással lehetne a közvéleményre. Ezért a kisebbségvédő tényállásként való értelmezése mellett szóló érv, hogy a nem hátrányos helyzetű csoportokat, mivel nem is rendelkeznek kiszolgáltatott helyzettel, nem szükséges megkülönböztetett védelem alá helyezni. Az identitásvédő álláspont mellett érvelők szerint a gyűlölet-bűncselekmények előítélet indikátora független attól, hogy az előítélettel sújtott társadalmi csoport az adott társadalomban hátrányos helyzetűnek tekinthető-e vagy sem, mivel kizárólag az előítélet az, amely a gyűlölet-bűncselekmény alkalmazását megalapozza.⁸⁵ Meglehet, hogy a nyomozó hatóságok ezen elmélet alapján vélekednek, és ez az oka annak, hogy a magyar nemzet ellen elkövetett cselekményeket gyűlölet-bűncselekménynek minősítik, azonban véleményem szerint ez a felfogás nacionalista, mert ismét a saját csoport favorizálása kerül előtérbe.

Az Emberi Jogok Európai Egyezményéhez kapcsolódó Európa Tanács Rasszizmus és Intolerancia elleni Bizottsága (ECRI) olyan nemzetközi jogi normákat határoz meg, amelyek kötelező érvényűek Magyarország számára. Az ECRI 5 éves ciklusban országmegfigyelési munkát végez, a legutolsó ciklus 2018-ban kezdődött és 2023-ban került nyilvánosságra a legújabb Magyarországról készült jelentés. A jelentésből⁸⁶ kiemelek néhány pontot, amely összefügg a propaganda és az előítélet közötti kapcsolattal:

⁸⁵ Átol et al, 2013, 84. oldal

⁸⁶ ECRI jelentése Magyarországról, 2023

A jelentésben felmerülnek az LMBTQ közösséget a pedofiliával összekapcsoló állítások, noha az EJEB már számos ítéletében megállapította, hogy a két fogalom összemosása elfogadhatatlan, és csupán előítéleteket szít. Az utóbbi években egyre gyakrabban szembesülünk azzal, hogy a politikai kommunikációban az ellenségkép építése központi szerepet kap. A kormányoknak és pártoknak mindig szükségük van egy bűnbakra, akire az ország problémáit lehet hárítani.

Fontos megemlíteni, hogy maga a jelentés is kiemeli, hogy a politikai retorika alapját képezi a romákat kirekesztő megnyilvánulás, melyre példaként említi a jelentés, a gyöngyöspatai iskolák ügyében hozott bírósági döntés bírálatát, melynek lényege, hogy a gyöngyöspatai speciális iskolák létrehozása „pénz a semmiért”.⁸⁷

Az általam említett néhány probléma mellett számos más jogalkalmazási nehézség merül fel mind a nyomozási, vádemelési és törvénykezési szakaszban, azonban ezek részletes vizsgálata a dolgozat kereteit meghaladja. Ezek a problémák, illetve a nemzetközi jogi kötelezettségektől eltérő megoldások mind ellehetetlenítik azt, hogy az ország területén a gyűlölet-bűncselekmények alakulása követhető legyen. Ha kizárólag az állam által közvetített statisztikákat vesszük figyelembe, akkor megállapítható, hogy Magyarország egy majdnem előítéletmentes társadalom, ahol alig követnek el előítélet indíttatású bűncselekményt. Ez a statisztika azonban nemhogy torz, de egyáltalán nem igaz. A jogvédő szervezetek áldozat felmérései részletesebb képet adnak a statisztikák alakulásáról, de ezek sem tekinthetők teljesnek.⁸⁸ Megfelelő statisztikai adatok hiányában nehéz lenne a hipotézist megválaszolni, ezért, ahogy a módszertani leírásban is utaltam rá, a hipotézist indirekt módon egy eset illusztrációval kívánom szemléltetni.

4. Egy jogeset mint illusztráció

Az általam választott eset véleményem szerint jól tükrözi a társadalmi valóságot, amelyet a nemzetközi elvárásoknak való megfelelés érdekében hamisan ábrázolnak a külvilág felé. Ha kizárólag a statisztikai adatokra támaszkodnánk, egy olyan kép rajzolódna ki, amely Magyarországot rendkívül toleráns társadalomként ábrázolná, ahol az előítéletek elleni küzdelem szinte jelentéktelen problémának tűnik, mivel gyűlölet-bűncselekmények elenyésző számban fordulnak elő. Azonban, ha a statisztikák mögé nézünk, világosan látszik, hogy a gyűlölet-bűncselekmények alakulásának száma Magyarországon nem követhető jelenség,

⁸⁷ ECRI jelentése Magyarországról, 2023

⁸⁸ Bayer-Bárd (2020) i.m 101-102. oldal

kizárólag jogvédő szervezetek által összegyűjtött esetekből kaphatunk realisabb képet, azonban az sem tekinthető teljeskörű statisztikának. Véleményem szerint a társadalmi gyűlöletre épített propaganda hatékony működésének egyik biztosítéka a gyűlölet-bűncselekmények látenciájának fenntartása. Ennek okát abban látom, hogy ezáltal elkerülhetővé válik az állam felelősségre vonása azon cselekedetért, hogy a gyűlöletet előidézte vagy felerősítette, mivel a látencia lehetetlenné teszi a bűncselekmények nyomon követését, és annak okainak feltárását. Ezen véleményemet a *devecseri ügy*rel kívánom szemléltetni.

2012. augusztus 5-én a Jobbik országgyűlési képviselője „*Élni és élni hagyni*” mottóval tüntetést szervezett Devecserben, melyen 4-500 személy és több romaellenes, rasszista szélsőjobboldali szervezet is jelen volt. A Jobbik képviselője a tüntetést a magyarok önvédelmeként hirdette és a halálbüntetés visszaállítását követelte.⁸⁹ A tüntetés célja a roma kisebbséggel szembeni erődemonstráció volt, melyre a tüntetésen elhangzott beszédekből lehet következtetni: „*Ahol ők megjelennek, ott a pusztítás, a rombolás, és a rettegés jelenik meg (...)*”, „*el kell zavarnunk a rajtunk élősködő, magyar pusztító, országromboló, hazaáruló bűnbandát a Kárpát medencéből*”. A tüntetésen elhangzottakból – vagyis „*ez a fajta úgy van kódolva genetikailag, hogy benne van a bűnözés*” – ismét vissza lehet utalni arra, hogy a roma közösség, ha akar, ha nem, egyszerűen nem tud szabadulni a rájuk tűzött címkétől. A tüntetésről készült videórészletből pedig kiderül, hogy: „*Az erő tekintélyt, tiszteletet és rendet parancsol, ezért mit fogunk kinyilvánítani ezekkel szemben a jövőben? Csakis erőt*”. A felszólaló ezzel a mondatával minden bizonnyal azt kívánta éreztetni, hogy a romákkal szembeni konfliktus megoldása az erőszak alkalmazása.⁹⁰

A szélsőséges szónoklatokat követően a tüntetők roma lakta területen folytatták agresszív viselkedésüket, amely véleményem szerint a köznyugalom megzavarására alkalmas módon történt. A roma lakta területen a tüntetők kővel, palackokkal, betondarabokkal dobálták a romák által lakott házakat. Annak ellenére, hogy a rendőrség a tüntetésen jelen volt, az erőszakos magatartásokat követően sem oszlatta fel az egyértelműen törvénybe ütköző tüntetést. Az eset a strasbourgi bírósághoz került, mivel a kérelmezők a hazai jogorvoslati lehetőségekkel nem jártak sikerrel. A kérelmezők mind a hazai jogorvoslat során, mind a strasbourgi bíróságtól azt kérték, hogy állapítsa meg a rendőrség mulasztását. A rendőrség mulasztásával kapcsolatban a hazai fórumok elutasították a jogorvoslati kérelmet arra hivatkozva, hogy a rendőrség mérlegelési jogkörében eljárva állapította meg, hogy egy esetleges tüntetés feloszlátás nagyobb

⁸⁹ Király és Dömötör kontra Magyarország 10851/13

⁹⁰ Az idézett mondatok forrása: <https://www.youtube.com/watch?v=ChXRMmBVfyE&t=213s>

sérelemmel járna, és a büntetés alapvetően békés volt. A rendőrség észrevételeivel kapcsolatban két releváns kérdés merül fel: a rendőrség a helyi lakosok kategóriájába sorolja-e a település roma kisebbségi tagjait, illetve, hogy a rendőrség értelmezésében mi minősül erőszakos cselekménynek, különös tekintettel arra, hogy a roma lakta házakra irányuló kődobálás nem esik ezek kategória alá.

A devecseri ügyben történtek alapvetően két szálon futnak: a cselekmények első szála a gyűlöletbeszéd kérdésköre, mivel a szónoklatok erőszakra felhívó hatása nem csak nyilvánvaló és közvetlen volt, hanem alapvetően is történt erőszak, annak ellenére, hogy a rendőrség szerint nem. A másik szál a közösség tagja elleni bántalmazás kérdésköre.

A Veszprém Megyei Rendőr-főkapitányság az 1978. évi IV. törvény a Büntető Törvénykönyvről alapján értelmezendő uszítás és közösség tagja elleni erőszak miatt indított nyomozást. Az uszítás esetében a rendőrség arra az álláspontra jutott, hogy a szónoklatok nem voltak alkalmasak arra, hogy erőszakos megnyilvánulásokat idézzenek elő. Annak ellenére állapította ezt meg a hatóság, hogy történtek erőszakos megnyilvánulások, amelyek a bárki számára elérhető YouTube videómegosztó platformon elérhetők. Az uszítás részével a dolgozatban nem feltétlenül szeretnék foglalkozni, mivel dogmatikailag is kérdéses, hogy az gyűlölet-bűncselekményként értelmezhető-e, és hogy szükséges-e büntetőjogi eszközökkel fellépni a véleménynyilvánítás ellen. Azonban az, hogy a szónoklatok nem voltak alkalmasak, illetve nem voltak erőszakra felhívóak, téves. Hiszen az általam idézett mondatokból is kitűnik többek között a tüntetők erőszakra való felhívása – „*Mit fogunk kinyilvánítani ezekkel szemben a jövőben? Csakis erőt.*” – és valóban alkalmaztak erőt a roma lakta területeken annak érdekében, hogy az erőfölényüket bizonyítsák, és azt, hogy a romák nem kívánt tagjai a társadalomnak.

Az erőszakos cselekmények – a kő, palack, betondarab dobálása – tárgyában négy személy ellen indult büntetőeljárás, azonban egyetlen egy embert sikerült beazonosítani – feltételezhetően a videóban is szereplő követ dobó személyt, akit a bíróság felfüggesztett szabadságvesztésre ítélt.⁹¹

A nemzetközi jogból eredő kötelezettségek tekintetében a nyomozó hatóság számos olyan mulasztást vétett, amely ellehetetlenítette a roma kisebbség jogvédelmét. A hatékony nyomozás, a tüntetés időbeni feloszlata, a szónoklatok megfelelő minősítése hozzájárulhatott volna az intolerancia és a gyűlölettel szembeni elítélendő magatartás kialakításához. Ezzel szemben a strasbourgi bíróság is azt az aggodalmát fejezte ki, hogy a közvélemény

⁹¹ Király és Dömötör kontra Magyarország i.m

legitimációként értelmezheti, ha az ilyen erőszakos tüntetések büntetlenül maradnak. Nyilvánvalóan hibákkal teli az ügy megítélése, mégis álláspontom szerint a legnagyobb és egyben legsúlyosabb következménye az eset jogértelmezésének, hogy a kisebbséget továbbra is kirekesztett állapotban tartja.

5. Konklúzió

A dolgozatban az általam felállított hipotézissel azt vizsgáltam, hogy a propaganda által terjesztett üzenet milyen mértékben tekinthető legitim forrásnak a gyűlölet-bűncselekmények elkövetői számára. Amennyiben a propaganda képes olyan narratívákat kialakítani, amely szerint a gyűlölet elfogadható, sőt már kívánatos is, akkor állíthatjuk-e azt, hogy a propaganda közvetett módon ugyan, de szerepet játszik a gyűlölet-bűncselekmények elkövetésében. A propaganda eszközei – az óriás plakátokon kifüggesztett intoleranciát hirdető, a televíziós műsorokat megszakító, reklámnak nevezett gyűlölet- és félelemkeltő szlogenek, a rasszista tüntetés szervezése – olyan üzenetek közvetítésére szolgálnak, amelyek a társadalmi befogadóképességet gyengítik. Az emberi természet sajátossága a biztonság iránti vágy, ami olyannyira fontos, hogy a *Maslow-i szükséglethierarchia* második szintjén helyezkedik el. Azért csak a második, mert az első helyen olyan életben maradáshoz szükséges tényezők vannak, mint például a légzés, táplálkozás, vagy az alvás. E szükséglet fenntartása érdekében, az egyén hajlamos automatikusan negatív attitűdöket társítani azokkal szemben, akiket potenciális fenyegetésnek érzékel. A veszély nem csak fizikai veszélyt jelenthet, hanem a többségi társadalom egységét megtörő veszélyt is. A nacionalizmus szerepe az ilyen veszélyek felismerésében kulcsfontosságú. Egy olyan ország társadalmában, amely a homogén nemzeti identitásra törekszik, a kisebbségek könnyen a fenyegetés szimbólumává válnak. A propagandát alkalmazók vélhetően tisztában vannak azzal, hogy a biztonságot fenyegető tényezők jelentős mértékben képesek félelmet kelteni az egyénekben. A biztonságérzetre különösen veszélyt jelenthet például az erőszakos bevándorlóról, a pedofil LMBTQ emberekről, a bűnöző romákról szóló üzenet. Kérdéses, hogy propagandisztikus eszközök nélkül, e három előítélet kialakult volna-e, illetve ilyen mértékben terjedt volna-e el. Véleményem szerint a propaganda által, a kisebbségekkel szembeni félelemre építve a populizmus könnyen manipulálhatja a közvéleményt, ezáltal olyan jogalkotást kikényszerítve, amely látszólag a nép akaratát tükrözi, azonban felismerhető a mögöttes jogalkotói szándék, például a bevándorlók elleni kerítés építés, vagy az ún. homofóbtörvény. A dolgozatban arra kívántam rávilágítani, hogy a Btk. által látszólag fokozottan védett kisebbségek mindennapos gyűlöletnek vannak kitéve – nemcsak a társadalom tagjai által, hanem akár a hatalommal felruházott szervek által is. A propaganda és

a manipulatív kommunikáció hatékonyan befolyásolja a közvéleményt, és erősíti az előítéleteket. Amíg ezek a hatások jelen vannak, addig a sporadikusan jelenlévő, felvilágosító jellegű jogi szabályozás – mint amilyen egy sui generis gyűlölet-bűncselekmény tényállása – önmagában nem elegendő a társadalmi változások eléréséhez. A gyűlölet-bűncselekmények kezelésére vonatkozó nemzetközi kötelezettségek ellenére, a gyakorlatban tapasztalható hiányosságok arra utalnak, hogy a probléma megoldása elsősorban nem jogi, hanem politikai kérdés. Politikai kérdés, mert a problémát sok esetben a szavazatmaximalizálás érdekében a politikai pártok hívják elő, ezáltal pedig a kiszolgáltatott, sérülékeny helyzetben lévőket még kiszolgáltatottabb helyzetbe hozva. Egy előítéletmentes társadalom kialakítását úgy lehet elérni, ha az általunk hatalommal felruházott szervek az előítéletmentességet, nem pedig az ellenségképet hirdetik. A társadalom problémáiért egyedül az a politikai hatalom tehető felelőssé, amely a csoportok közti félelmet generálja. Alapvetően lentől felfelé építkezünk, azonban egy előítéletmentes társadalom létrehozásához véleményem szerint fordítva, fentről lefelé kell elkezdni felépíteni az előítéletmentességet, vagy éppen leépíteni az előítéletességet. Mint láttuk, a politikai erővel rendelkezők az ideológiai nézeteiket könnyen át tudják ültetni a közvéleménybe. Ennek az egyszerűségét kihasználva lenne célszerű a társadalmat az előítéletmentességre ösztönözni. Fentről, mivel a hatalom birtokosainak az előítéletmentességet közvetítő üzenetei – ugyanúgy, mint egyes propagandisztikus ellenségképgyártó üzenetei – könnyen áttevődnek a közvéleménybe, ezáltal pedig képesek egy befogadóbb, nyitottabb társadalmat kialakítani. Véleményem szerint az általam felállított hipotézis rendkívül komplex és sokrétű jelenséget foglal magába, amelynek mélyebb vizsgálata indokolt lenne, mivel látjuk, hogy a jogi szabályozás szinte már tökéletes, a joggyakorlatról azonban ez nem mondható el. De lege ferenda javaslatok helyett a propagandisztikus üzenetek elemzésére és a közvéleményformálás folyamatainak mélyebb megértésére van szükség. A javaslat az, hogy a propagandának az előítéletmentességet és a társadalmi pluralizmust kellene erősítenie, és nem pedig fordítva.

Irodalomjegyzék

Tanulmányok

1. Átol, D., Dombos, T., Jovánovics, E., M. Tóth, B., Pap, A., L., Udvari, M. (2013): *Közösség tagja elleni erőszak – alternatív kommentár*. Fundamentum, 17. évf. 4. sz. 83., 84
2. Bajomi-Lázár, P., (2019) *An anti-migration campaign and its impact on public opinion: The Hungarian case*. In European Journal of Communication 624
3. Barabás A. T. (szerk.) (2023). *Alkalmazott kriminológia*. Akadémiai Kiadó – Ludovika Egyetemi Kiadó.
4. Bárd, P. (2014). *A gyűlölet-bűncselekmények hatékony üldözésének társadalmi feltételrendszere*. In Borbíró A., Inzelt É., Kerecsi K., Lévy M., Podoletz L., A büntető hatalom korlátainak megtartása: A büntetés mint végső eszköz, Tanulmányok Gönczöl Katalin tiszteletére (pp:361-371.). Budapest: ELTE Eötvös Kiadó
5. Bárd, P., (2017), What is behind the low numbers of hate crimes in Hungary? In. Criminology in Europe - Newsletter of the European Society of Criminology 16(1): 10-11
6. Bárd, P., (2021) *Gyűlölet-bűncselekmények* In Jakab, A., Könczöl, M., Menyhárd, A., - Sulyok, G. (szerk.): Internetes Jogtudományi Enciklopédia (Kriminológia rovat, rovatszerkesztő: Barabás, A., T.)
7. Bayer, J., Bárd P. (2020). *Hate speech and hate crime in the EU and the evaluation of online content regulation approaches*. Policy Department for Citizens' Rights and Constitutional Affairs Directorate-General for Internal Policies, 23.
8. Bindorffer, Gy. (2006) *Sztereotipizáció az internetikus kapcsolatokban*. In Bakó, B., Papp. R., Szarka, L. Mindennapi Előítéletek (pp: 9-36.). Budapest: Balassi Kiadó
9. Bíró-Nagy, A. (2022) *Orbán's political jackpot: migration and the Hungarian electorate*, Journal of Ethnic and Migration Studies, Vol. 48, No. 2, 405-424
10. Boda, Zs., Tóth, M., Hollán, M., és Bartha, A., (2022) *Two Decades of Penal Populism – The Case of Hungary*. Review of Central and East European Law, 47 (1). pp. 115-138.
11. Borbíró A., Gönczöl K., Kerecsi K., Lévy M. (szerk.) (2020). *Kriminológia*. Wolters Kluwer Hungary Kft.
12. Bukovics, B., Pavalacs, A., Stefkovics, Á., Zenovitz, L., (2022) *Mennyi múlik a médián? A médiafogyasztás területi különbségei és hatása a pártválasztásra Magyarországon* In: Pillók, P., Stefkovics, Á., Hortay, O., Századvég Riport 2021:

- Társadalom, gazdaság és politika napjainkban. (pp: 39-59). Budapest: Századvég Kiadó 41-43.
13. C. Mude, C., R., Kaltwasser (2017) *Populism: a very short introduction* by: Oxford University Press Inc, 21
 14. Dombos, T., (2013) *Gyűlölet-bűncselekmények Magyarországon: Jogi szabályozás, statisztikai adatok, sértetti csoportok* (elhangzott: A Magyar Tudományos Akadémia IX. Osztály Állam- és Jogtudományi Bizottság Rendészeti Albizottsága 2013. március 8-i ülésén)
 15. Filó, M., (2015) *A fogyasztók megtevesztése – gondolatok a büntetőjogi jogtárgy-védelem határaitól*. In: Hamar, F., Hámori, A., (szerk.): Multidiszciplináris kihívások – sokszínű válaszok 5. A fogyasztók etikai és jogi védelme. BGF KVIK, Budapest, 170.
 16. Fodor, L., Kriskó, E. (2019) *A hatékony kommunikáció alapjai*, Noran Libro, 456-470
 17. G, Le Bon (1913), *A tömegeket lélektana*, Franklin-Társulat, Budapest.
 18. G. W. Allport (1977) Az előítélet, Budapest: Gondolat 38., 47-49., 108., 110-114., 637-639.
 19. G., Titley (2004) *Young People and Violence Prevention – Youth Policy Recommendations*, Council of Europe, 28
 20. Gáll, J., (1982) *A politikai propaganda funkcióiról* In Korunk, XLI. évfolyam, 161-165
 21. Gárdos, J., (2020) ELŐÍTÉLET-KUTATÁSOK. In Szociológiai Szemle 2020/1. 43
 22. Garzuly, É. (2015) *A büntetőjog mint ultima ratio az egyes alkotmánybírósági határozatok tükrében* In Büntetőjogi szemle 2015/1-2.szám
 23. GÖNCZÖL, K., (2013) *A büntető populizmus és a társadalmi kirekesztettség*. In *Acta Facultatis Politico-iuridicae Universitatis Scientiarum Budapestinensis de Rolando Eötvös Nominatae*. tom. L. 2013. Budapest, 2014. 155-166.
 24. J., Monhollen (2015) *The effect of Nazi Propaganda on Ordinary Germans* In The Saber and Scroll Journal 71.
 25. J., P., Gagnon, E., Beausoleil, K., M., Son, C., Arguelles, P., Chalaye, and C., N., Johnston (2018) *What is populism? Who is the populist? Democratic Theory* 5(2) 7
 26. Jovánovics, E., Pap, A., L. (2013) *Kollektív bűnösség a 21. század Magyarországon: Magyarellenesség vádja cigányokkal szemben két emblemikus perben* In Fundamentum 2013. 3. szám 153., 154-155
 27. Kiss, B., (2006) *Missziótól marketingig. Fejezetek a propaganda elmélettörténetéből* In Médiakutató 7. évf. 1. sz. (pp: 7-20.) 7.

28. Kovács, B. (2021) *helyi politika és populizmus* In Mándi, T., Darabos, Á. Populizmusváltozások, A Bibó István Szakkollégium kutatócsoportjának tanulmányai (pp: 132-152.). 134.
29. Körösenyi, A. (2019) *Manipuláció és demokrácia*. Politikaelméleti tanulmányok Budapest, Gondolat 195-200
30. Körösenyi, A., (2016) *Joseph Schumpeter: egy realista demokráciaelmélet* In Gyulai, A., Szűcs, Z., G., A hatalom kódében, Bevezetés a realista politikaelméletbe (pp: 202-214) Budapest: L'Harmattan Kiadó 211
31. Krémer, F. (2013), *A társadalmi gyűlölet és a gyűlölet-bűncselekmények kezelése*, belügyi szemle, 20-35
32. Lantos, D., & Forgas, J. P. (2021). The role of collective narcissism in populist attitudes and the collapse of democracy in Hungary. *Journal of Theoretical Social Psychology*, 5(2), 65–78.
33. M., Albright (2018) *Fascism: A warning* In An Imprint of HarperCollins Publisher 132.
34. Meny, Y., & Surel, Y. (2001). *Democracies and the Populist Challenge* Palgrave Macmillan UK. (Original work published 2001, 6.
35. Nagy, F. (2014). *Új tendenciák a büntetőjogban*. In Borbíró A., Inzelt É., Kerecsi K., Lévy M., Podoletz L., A büntető hatalom korlátainak megtartása: A büntetés mint végső eszköz, Tanulmányok Gönczöl Katalin tiszteletére (pp:361-371.). Budapest: ELTE Eötvös Kiadó
36. P., Godzisz (2019) *The Europeanization of anti-LGBT hate crime laws in the Western Balkans* In Crime Law and Social Change
37. P., Iganski (2001) Hate Crime Hurts More. *American Behavioral Scientist*, 45(4): 626-639.
38. Pap, A., L. (2020) *Jószándékú büntető populizmus*, Magyar Tudományos Akadémia 5.
39. R., Bregman: *Emberiség - Mégis jobbak lennének, mint hittük?*, HVG Kiadó Zrt.
40. Révész, B. (2001) *Források a politikai pszichológia tanulmányozásához*. Szeged, 81.
41. Sík, E., Simonovits, B., Szeitl B., (2016). *Az idegenellenesség alakulása és a bevándorlással kapcsolatos félelmek Magyarországon és a visegrádi országokban*. REGIO 24. évf. 2. szám.
42. Skoda, G. (2018) *A szimbolikus jogalkotás a büntetőjogban* In ProFuturo évf. 8 szám 3. 177.
43. Stark A. (2020). *Egy viharos évszázad*. Akadémiai Kiadó.

44. Szabó, A. (2019). *A menekültek integrációjának ellehetetlenítése Magyarországon 2015-2018 között*. ÁJT, 2019/4.

Online cikkek

1. <https://telex.hu/komplex/2024/10/13/vendegmunkasok-akkumulatorgyarak-magyarorszag-tarsadalmi-hatasok> utolsó letöltés: 2024.10. 16
2. <https://24.hu/belfold/2023/09/22/ciganybunozes-kriminologia-mi-hazank-toroczaki-laszlo/> utolsó letöltés: 2024.10.19
3. <https://telex.hu/belfold/2023/09/25/mi-hazank-mozgalom-jobbik-vendegmunkas-bunozes-magyarorszag> utolsó letöltés: 2024.10.05
4. <https://www.ufficiostampa.provincia.tn.it/Comunicati/Cas-Mudde-Populism-is-a-thin-centered-ideology> utolsó letöltés: 2024.09.28
5. <https://arsboni.hu/nem-szabad-tul-sokat-varni-a-buntetojogtol/> utolsó letöltés: 2024.10.06
6. <https://magyarjelen.hu/tuntetes-a-bunozes-ellen-emleknapot-akar-a-mi-hazank-a-ciganybunozes-aldozatainak/> utolsó letöltés: 2024.10.06
7. <https://www.britannica.com/topic/self-fulfilling-prophecy> utolsó letöltés: 2024.10.09
8. <https://www.origo.hu/itthon/2024/01/orban-viktor-radiointerju-2024-januar-19> utolsó letöltés: 2024.10.18
9. https://ataszjelenti.blog.hu/2013/10/15/az_egyik_szerint_garazda_a_masik_szerint_raszista utolsó letöltés: 2024.10.21
10. <https://ma7.sk/gazdasag/a-harom-boritek> utolsó letöltés: 2024.10.23

Jogi források

1. A Legfelsőbb Bíróság Bfv.87/2011/5. számú határozata közösség tagja elleni erőszak bűntett tárgyában. Bírók: Akác Zoltán, Demeter Ferencné, Márki Zoltán
2. Alaptörvény XXVIII. cikk (1) bekezdése
3. BH. 2020.11.323
4. https://kuria-birosag.hu/sites/default/files/joggyak/osszefoglalo_velemeney_4.pdf utolsó letöltés: 2024.10.11
5. Király és Dömötör kontra Magyarország
6. 30/1992. (V. 26.) AB határozat

Dokumentumok

1. Az ECRI jelentése Magyarországról (Hatodik ellenőrzési ciklus), elfogadva 2022 december 6, közzététel 2023 március 9.
2. https://helsinki.hu/wp-content/uploads/EJEB_Kiraly_es_Domotor_kontra_Mo_osszefoglalo.pdf utolsó letöltés: 2024.10.16
3. <https://helsinki.hu/wp-content/uploads/tanulmany.pdf> utolsó letöltés: 2024.10.17
4. https://2015-2019.kormany.hu/download/b/33/50000/nemzeti_konz_2015_krea12.pdf utolsó letöltés: 2024.10.19

Egyéb források

1. Biblia, Péter II. levele 2. fejezet: tévtanítók
2. Fjodor Mihajlovics Dosztojevszkij idézet
3. <https://www.youtube.com/watch?v=ChXRMmBVfyE&t=213s> utolsó letöltés: 2024.10.21